Adyosi / Afscheid

Albert Helman

Editie Michiel van Kempen

bron
Albert Helman, *Adyosi / Afscheid* (ed. Michiel van Kempen). Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek, Nijmegen 1994

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/helm003adyo01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

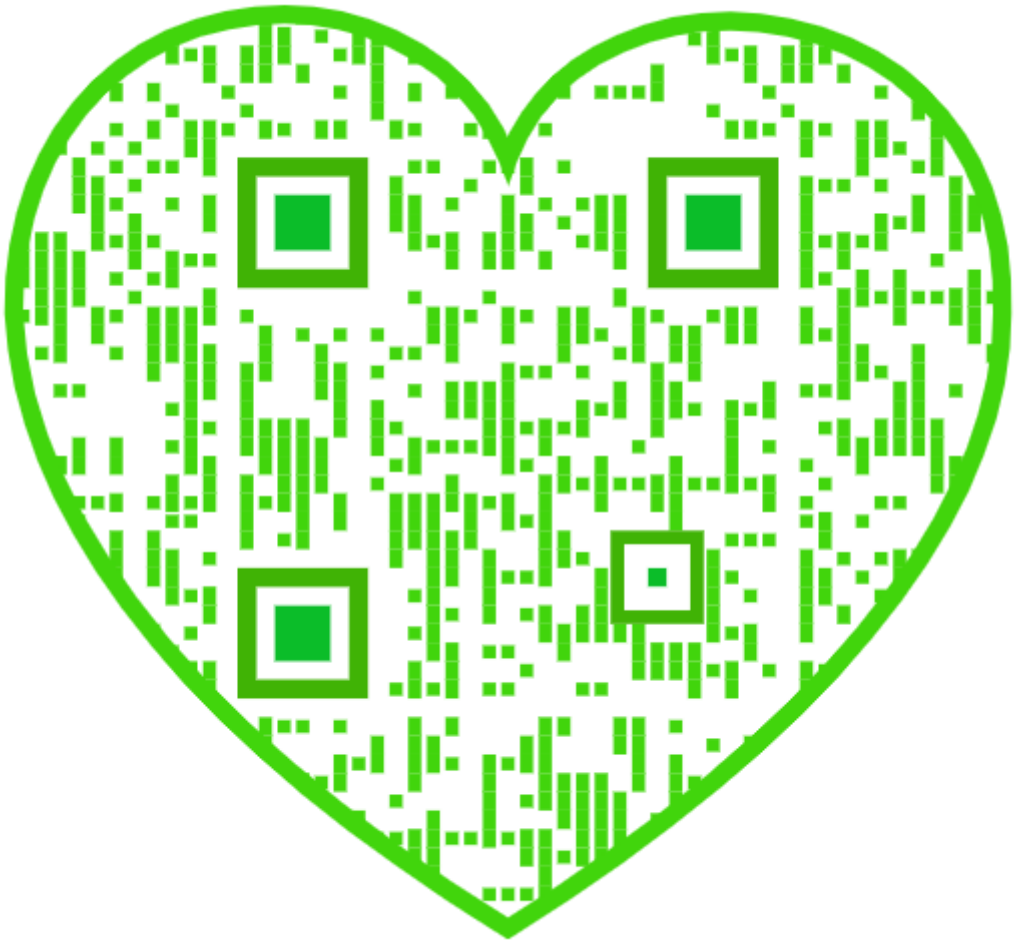

Geleidebrief

Deze bundel is zowel een afscheidsgroet als een opruiming. Met verwijzing naar het diepzinnige Evangeliewoord: ‘In het huis mijns Vaders zijn vele woningen’, mag ik - op meer aardse wijze - constateren dat mijn schrijfbureau vele laden heeft, en dat nu wel het moment is aangebroken om een daarvan te ledigen, de inhoud wat te schiften en hetgeen misschien nog de moeite waard van het bewaren is, tot een redelijke volume te reduceren, ten gebruike van wie er nog naar wil omzien. Dat een aantal ‘jongeren’, beoefenaren van de Surinamistiek, tot het uitgeven van dit alles *sua sponte*, wilden overgaan, stemt mij tot grote dankbaarheid. Het is een van de gestes die mij het gevoel geven niet voor niets geleefd te hebben.

Ik zou met dit weinige willen volstaan. De ervaring heeft mij - en vele anderen - echter bijgebracht voorzichtig te zijn met publikaties over of naar aanleiding van Suriname, mijn land van herkomst. Want dit land dat nog altijd geen eigen volk, wel een aantal relatief kleine bevolkingen herbergt, en dat nog steeds zoekende is naar zijn vorm en wezen, zijn aparte plaats in de wereld, zijn bindende afspraken ondanks een Babelse spraakverwarring, brengt iedereen die te luid spreekt of met nadruk aandacht vraagt, in gevaar onwillekeurig oorzaak te zijn van veel misverstand. Het is niet te verwonderen, maar wel lastig.

Onder zulke omstandigheden is het beter overduidelijk te zijn, niet te schromen zichzelf geduldig te parafraseren en liever op niet altijd opwekkende discussies gevat te zijn dan zich boos af te wenden of teleurgesteld het zwijgen er aan toe te doen. ‘Roep zonder ophouden’, luidde al Jesaja's opdracht, die ik - zeker niet gemakshalve - ook maar van jongs af aan tot de mijne gemaakt heb. Vandaar de volgende vaststellingen waarmee zo niet elk, dan toch de voornaamste misverstanden kunnen worden tegengegaan.

Het *Sranan* of *Sranantongo* - een betere naam dan *takitaki* zoals het nooit door de bevolking zelf is genoemd (omdat deze term ‘gepraat’ of ‘geklets’ betekent) en een juistere naam ook dan *Negerengels* (omdat de wezenlijkste bestanddelen ervan niet Engels, maar Zuidwest-Soedanees zijn, terwijl de taal zeker door evenveel niet-negers

als door negers gesproken wordt) - het Sranan dan, is een geestige, schilderachtige, muzikale, maar... een tamelijk woordarme verkeerstaal. In wetenschappelijke termen: een echte creolentaal, verder ontwikkeld dan een 'pidgin', maar nog lang niet zo ver dat zij zich kan aandienen als een cultuurtaal. Menige in meerdere of mindere mate gepigmenteerde Surinamer valt het zwaar deze werkelijkheid onder ogen te zien.

Heel bruikbaar in de dagelijkse omgang van zowat vierhonderdduizend leden van een nog niet zolang geleden en nog niet geheel en al 'gedekoloniseerde' samenleving of tot expressie van het denken en doen van een nog kleiner aantal onder hen, is het onvoldoende bruikbaar voor gecompliceerdere doeleinden. Zeker vandaag. Door allerlei linguïstische, psychologische en sociale factoren is het Sranan in zijn huidige vorm waarschijnlijk niet snel genoeg ontwikkelbaar om te kunnen dienen voor de verwoording van subtielere gevoelens en denkbeelden - vooral van abstracte begrippen - of om al datgene te kunnen zeggen wat de moderne Surinamer hetzij op zijn hart en zijn lever, hetzij in het hoofd heeft. Wie dit toch poogt te doen, verstoethaspelt onvermijdelijk het oude eerbiedwaardige Sranan en maakt er een ratjetoe van, vol verminkte 'buitenlandse' woorden en zegswijzen, met on-creoolse zinswendingen die niets meer van doen hebben met het echte creoolse taaleigen. Het gebeurt steeds meer en hier kunnen de geleerdste taalkundigen niets aan veranderen, de meest verknochte experts en de fanatiekste dilettanten al evenmin. Het Sranan blijkt dan ook sinds jaar en dag hoe langer hoe meer te verwateren - vandaar het malle spotgedicht op bladzijde 102.

De huidige jeugd bezigt weliswaar 'gemakshalve' een soort van Surinaams, maar kent het Sranantongo gewoonlijk maar gebrekkig en spreekt doorgaans een vernederlandst Sranantongo of een versurinaamst Nederlands met veel ontleningen aan het Amerikaans Engels of rudimentair Spaans, kennelijk niet het Portugees (van Brazilië) zoals al eeuwen geleden wel het geval was, toen al deze woorden volledig in de landelijke creolentalen geïncorporeerd werden. Hoe goed bedoeld de pogingen zijn die nu nog door enkelen worden aangewend om zulke 'aanpassingen' ongedaan te maken, elk trachten om het 'echte' of verknoeide Sranan tot een nationale taal te verheffen, is gedoemd te falen. Hier is een proces op gang dat niet

te stuiten valt. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat het Nederlands hierom zo heel veel kans heeft op de lange duur de werkelijk nationale taal van Suriname te worden. Probeer maar eens de vigerende Grondwet in het Sranan te vertalen of een geheel nieuwe in deze taal te ontwerpen! Neen, de hemel mag weten hoe de nationale taal van deze ‘onafhankelijke republiek’ ooit klinken zal.

Stellig, het echte Sranan heeft een belangrijke functie in deze samenleving gehad en heeft voor een gedeelte deze functie als *koinè*, als *Gemeinsprache* en interraciale verkeerstaal nog steeds. Het ‘cultiveren’ ervan is dan ook om historische, folkloristische of linguïstische redenen alleszins gewettigd; maar niet om nationalistische, sociaal-economische of praktische redenen. Koestering van het stervende behoeft nog geen poging te zijn tot eeuwigdurende instandhouding ervan; misschien zelfs integendeel!

Mij heeft het sinds mijn eerste studiejaren voortdurend geboeid de expressiemogelijkheden van het toen als ‘onvervalst’ beschouwde Sranan te verkennen. Vooral proberen zo ver mogelijk te gaan met de uitdrukking van poëtische waarden door middel van een zo ‘gezuiverd’ mogelijk taalgebruik. Het bleef een boeiende, zij het meer speelse dan nuttige opgaaf, waaraan nog te weinigen hun krachten hebben gewijd, - immers de vele rijmelaars tellen niet mee. Want lang niet altijd welt het Sranan dat ‘op 's harten grond leit’ op natuurlijke wijze de Surinaamse dichter naar de keel, hoewel er ook na Papa Koenders en Henny de Ziel (Trefossa) nog tal van onbetreden paden open liggen.

Te schrijven zonder het taaleigen geweld aan te doen, zonder onverstane of onzinnige neologismen in te voeren, is een van de spelregels zonder welke het spel zinloos en willekeurig wordt. Daarom meen ik het te moeten betreuren wanneer sommigen - onder wie overigens zeer verdienstelijke auteurs - gemakshalve hiermee de hand lichten en er al te vaak toe zijn gekomen een soort geheimtaal of een onsurinaams pseudo-Sranan te schrijven dat enkel ‘gekunsteld’ is, maar geen dichtkunst in deze taal, noch kunstproza opleverde. Slechts levende taal - en ook een dode of stervende taal is eens levend geweest - lijkt mij de moeite van het ‘beoefenen’ waard. Het bestuderen ervan blijft natuurlijk voer, zelfs krachtvoer, voor linguïsten.

De in deze publikatie gebruikte spelling van het Sranan is niet die welke ik zelf voorsta. Maar elke spelling (als omzetting - codering - van fonemen in grafemen) is onbevredigend en zal altijd berusten op een reeks compromissen. Wel is zij alleen redelijk wanneer ze is georganiseerd voor degenen die de taal reeds kennen, en niet in de eerste plaats voor wie haar nog moeten leren. Die hebben een andere 'codering' nodig, en ook de spellingswetgever kan niet twee heren dienen, zelfs niet in zijn camouflage als computerprogrammeur. Terwille van democratie en rechtsorde heb ik nu al mijn tussen 1943 en 1993 ontstane gedichten zoveel doenelijk 'omgespeld' volgens het 'officieel' geworden spellingvoorschrift met zijn ietwat voorbarige onafhankelijkheidssymboliek. Of, zoals reeds Thomas Aquinas dichtte: *Visus, gustus, tactus in te fallitur/sed auditu solo, tute creditur.* Moge het bij mij ook zo zijn. Geschreven taal is altijd enigszins misleidend; de 'taalmuziek' nooit.

Op de valreep van Charons bootje voor publikatie gereedgemaakt, bestaat deze bundel uit drie afdelingen, waarvan de eerste en voornaamste een reeks *oorspronkelijk in het Sranan* geschreven gedichten. Omdat zij ook iets van het gevoelsleven, de mentaliteit en gebruiken van het land weergeven - direct herkenbaar als *wi eigi sani*, maar niet direct begrijpelijk voor 'outsiders' - werden zij *achteraf* vertaald, en wel zo, dat de vertaling zowel naar vorm als naar woordelijke inhoud het origineel zo dicht mogelijk benadert. Dit mede ten dienste van hen die het Sranan van de generatie uit het eerste kwart van de eeuw (de stokoude generatie van thans) nader willen bestuderen. 'Kanga obyaman/Ballade van Canga' werd uit het Creools-Engels zowel in het Sranan als in het Nederlands overgebracht en is dus niet 'oorspronkelijk', maar van mijn begaafde kunstbroeder Eric Roach uit Tobago, die mij zei dat hij veel uitdrukkingen in mijn Sranan-vertaling herkende als 'dezelfde die wij op het eiland gebruiken'. Wat het gedicht 'Du' betreft: ik vond het tussen mijn overige Sranan verzen, maar vraag mij in gemoede af, of het niet te 'authentiek' is om werkelijk van mij te zijn. Het is zó direct en zó aangrijpend echt, dat het mogelijk is dat het enkel door mij genoteerd is. Ik weet het echt niet meer, maar vind het in ieder geval om zijn compacte veelzeggendheid verdienstelijk genoeg om het niet in mijn bureaulade te laten liggen en hier te presenteren

met de vertaling ‘Vrouwendanslied’.

De overige verzen van deze afdeling en ook een deel van de oorspronkelijk Nederlandse in de volgende zijn in zeer uiteenliggende jaren en plaatsen, en vooral onder heel verschillende omstandigheden ontstaan, althans in hun eerste aanzet. Nu eens hadden ze bepaalde toestanden of incidenten tot aanleiding, dan weer het verzoek van een alerte ambtenaar van de Burgerlijke Stand om wat ‘passende gedichten’ voor de trouwceremonie - een beroep dat onder omstandigheden niet viel af te wijzen, hoezeer in het verre Nederland de ‘gelegenheidsdichtkunst’ naar het verdomhoekje verwezen is. Ten onrechte overigens. Evenals het hekel- en schimpgedicht zijn alle drie soorten naar Vondeliaanse traditie ‘volwaardig’. Er zijn ook teksten uit twee vaudevilles bij; andere van folkloristische aad, en zowaar ook nog enkele ‘nationalistische’ hoewel allerminst juichende. Het liep dan ook uit op ‘vaderland in de verte’ en een adieu zonder ‘au revoir’.

De tweede helft bevat gedichten uit of over Suriname, die *in het Nederlands ontstonden* en mij onvertaalbaar in het Sranan voorkomen. Het derde gedeelte tenslotte brengt een aantal vertalingen van verzen uit andere landen van het halfrond, die thema's behandelen welke Suriname nauw raken. De afdeling besluit met een oud Surinaams slavenlied en mijn vertaling van negentien gedichten van Trefossa.

Hiermee hoop ik de ‘opruiming’ voldoende te hebben gemotiveerd. Er wordt verder niets mee gepretendeerd; het merendeel van het hier gebodene werd nooit tevoren of slechts op een onopvallend plaatsje gepubliceerd. Rest het ‘afscheid’ dat ik niet zonder weemoed en erkentelijkheid neem. Of het voorgoed zal zijn? Waarschijnlijk wel, maar ik weet het natuurlijk niet zeker. Wel dat het de hoogste tijd is om meer en meer taken aan jongeren over te dragen, nu voor mij, zoals voor elke oud-strijder, de aftocht wordt geblazen.

Adyosi dan, kunet' alontu.

Un waka bun!

A.H.

I
Waka bun
gedichten in het Sranan met Nederlandse vertaling

Dyeme fu Sranan[aant.]

No aksi mi fu san dyeme
e moro mi.
Yusref', mi mati, yu no de
dape fu si...
Fu si den switi dyari gro,
kaperka frei,
dape na Paramaribo,
na Watrasei.

Fu si den grungrun banabon
na musudei,
fu fir' a trangatranga son
gowtu na hei.
Fu smer' den bromki èn fu si
den redi skin;
fu yere fa den grikibi
tak' ‘er-tintin...’

Fu yere lobisingi; fa
pkinnengre e gro;
fu si den kotomisi psa
pkinwentye e go.
Fu arki fa den umasma
e fon tonton;
fa mansma tori no man kba
te net' fadon...

Fu san w' ben libi swit' Sranan

Zuchten om Suriname

(*Heimwee van een Surinamer, tijdens de oorlog.*)

Vraag niet waarom zozeer gezucht
mij overmant.
Jijzelf, mijn vriend, kunt ook niets zien
van ginds, ons land...
Waar in een stille tuin vol groen
de vlinder vlucht,
daarginds in Paramaribo,
die blauwe lucht.

Die kleur van een bananeboom
in 't ochtenduur,
die brand van middag-hete zon,
een gouden vuur.
De geur van planten, en de blos
van bloesemhuid,
te horen hoe de ‘grietjebuur’
verhaaltjes fluit...

Te luist'ren hoe een meisje zingt;
blijf even staan;
zien wat kotomisi's* doen
bij 't marktwaarts gaan.
Te horen hoe de mata** bonkt
voor hun tomtom***;
of hoe een man verhalen doet;
de nacht vliegt om...

Waarom verliet ik ooit mijn land

* kotomisi's: vrouwen in creoolse klederdracht
** mata: houten vijzel
*** tomtom: gerecht van gestampte banaan

[Dyeme fu Sranan (vervolg)]

fu kon dyaso
pe nanga kowru wi sa tan
kosokoso.
Pe bakra fet' e kiri mi,
sa dyoko yu,
so langa wi tan dya fu si
san bakra du.

Kye, fa mi wani lon-go tan
pe konpe de.
Na bakrakondre wi wawan
sa tan dyeme?
Pe mati de, mi at' sa frei
lek' sabaku.
Fu suku trowstu, fu nyan prei,
Sranan, fu tru...

[1943]

[Zuchten om Suriname (vervolg)]

en kwam hierheen
waar elk in kou en ongemak
leeft, heel alleen?
Waar strijd van blanken mij ook treft
en jou straks worgt,
zolang hun oorlog ons nog angst
en leed bezorgt?

Ach, hoe verlang ik weer te zijn
in vriendenkring.
In Holland zitten jij en ik
als banneling.
Waar makkers zijn, daar trekt mijn hart
als de ooievaar.
Om troost te vinden, blij te zijn,
daarginds, voorwaar...

Fayalobi

Angalanpu, Foyur'bromki,
ala bromki di de gro,
yu kan tek' den, yu kan hor' den,
bika mi n' e lob' den so.
Fayalobi na mi bromki,
Fayalobi na fu mi.
Fayalobi mi wan' kisi,
Fayalobi mi sa dyi.

Te yu psa mi doromofo,
pe m' e lib' na fotosei,
yu kan si den blaw kaperka,
yu kan si t'tyo-fowru frei.
Fayalobi d' e kon suku,
Fayalobi na fu den.
Fayalobi d' e kon bosi,
Fayalobi alaten.

Luku fa den moimoi uma
bakadina e prodo kon.
Te mi si den, mi sa koti
bromki fu wan syatu bon.
Fayalobi m' e go sor' den,
Fayalobi, mek' den tan.
Fayalobi fu korkor' den,
Fayalobi f' ibriwan.

Du net' lek' den pikinwentye,
du net' lek' den grityibi:
kon na dei o kon na neti,
bos' den bromki di yu si.
Fayalobi yu sa feni,
ef' yu sab' fu freiri mi;
Fayalobi fu mi ati,
Fayalobi mi sa dyi!

[1992]

Fajalobi (Ixora coccinea)

Angalampoe's, Vieruursbloempjes,
elke bloem die bij ons groeit,
neem ze maar, je kunt ze houen,
want ik geef er niet veel om.
Fajalobi is mijn bloempje,
Fajalobi is voor mij.
Fajalobi wil ik krijgen,
Fajalobi geef ik weg.

Als je langs komt voor mijn woning,
waar mijn huis staat bij de stad,
kun je zien de blauwe vlinders
en een kleine vogelstoet.
Fajalobi komt elk zoeken,
Fajalobi komt ze toe.
Fajalobi om te zoenen,
Fajalobi altijd door.

Kijk, hoe 's middags mooie dames
pronkend komen aangestapt.
Zie ik ze, dan ga ik plukken
bloemen van een lage tak.
Fajalobi zal 'k ze tonen,
Fajalobi houdt ze vast.
Fajalobi moet ze vleien,
Fajalobi voor elk hart.

Doe net als de kleine vrouwtjes,
doe net als de vogelschaar:
kom bij dag of kom des avonds,
zoen de bloemen die je ziet.
Fajalobi zal je vinden,
als je mij weet aan te staan;
Fajalobi uit mijn binnenst,
Fajalobi geef ik dan!

Gadodede

Nengre tek' en srapu owru
g' a prenasi, kap' wan gron,
tan te wroko brok' en skowru,
fala ala bigi bon,
kapu wana, fala pisi,
fala san en owru kisi,
krin kapuweri seibi lo, -
gadodede tan fu gro!

Bapu tek' en tyap fu wroko,
bapu wroko te a kon law,
mek' a gron f' en brokobroko,
wan pis' gron gi en tu kaw.
Ibri dei a e tyap' en dyari,
yag' den fowru, mek' babari,
krin a doti seibi lo, -
gadodede tan fu gro!

Omu Sneysi tek' wan nefi
kot' birbiri ala pe.
Bijna omu kot' ensrefi,
a tan koti, kot' so te...
So a mek' wan bakadyari
pe en fatu agu e bari.
Sneys' krin doti seibi lo, -
gadodede tan fu gro!

Yampaneisi, indyi, dyuka,
wan dei, te den kot' den gron
alamala den sa tuka
wan wiwiri di n' e bron.
A e kon baka ef' yu rut' en.
A e kon baka awas' yu sut' en,
‘was’ yu kot' en seibi lo, -
gadodede tan fu gro!

Commelina nudiflora L.

Neger nam zijn scherp kapmes
voor zijn grondje op een plantage,
brak zijn schouders met gesjouw en
kapte cederbomen, wana,
velde alle hoge bomen,
alles wat hem in de weg zat,
heesters zelfs, tot zeven keer, -
gadodede groeide er weer!

Hindoevader nam zijn schoffel,
werkte tot hij ervan baalde,
maar zijn akker er goed uitzag,
een lap grond voor zijn twee koeien.
Dagelijks harkt hij nu zijn erf,
verjaagt vogels met lawaai,
veegt het vuil weg, zeven keer, -
gadodede groeit er weer!

Oom Chinees pakt een vlijmscherp mes
en snijdt elke grasspriet weg.
Hij heeft haast zichzelf gesneden,
blijft maar snijden, ja aldoor...
Zo bouwt hij een achtererf
waar zijn biggen groeiend knorren.
Oom ruimt vuilnis zeven keer, -
gadodede groeit er weer!

Of het Javaan, Marron of Indiaan is,
op een keer, als zij hun akker
wieden, komen zij een onkruid tegen
dat zelfs vuur niet kan verdelgen.
't Komt terug al ruk je 't uit,
of al steek je 't uit de aarde,
en al kap je 't zeven keer, -
gadodede groeit toch weer!

[Gadodede (vervolg)]

Luku fa wan pkin wiwiri
tranga moro libisma!
Fa na ala den birbiri
gadodede e tan panya!
Fa a e piki sondro frede:
‘Mek’ san y' wani, mi n' e go.
Gadomasra sref' sa dede
ef' mi no man tan fu gro!'

[1951]

[Commelina nudiflora L. (vervolg)]

Kijk toch eens hoe zo'n nietig plantje
sterker is dan mensenkinderen!
Hoe van al het uit te roeien
onkruid dit toch door blijft groeien.
Hoe 't ons antwoordt onbevreesd:
‘Tob maar aan, ik blijf toch bloeien.
Eerder nog sterft God de Heer
dan ik, - ik groei altijd weer!’

Sinsin

Sinsin tap' i koto!
Yu n' ab' syen fu bigisma?
Sinsin, tap' yu koto!
Yu n' e si bakra pasa?

‘Esesi m' e tap' mi koto,
lib' mi, gwe, no mer' mi, no.
Mi a no wan f' den motyowentye
d' e tan piri den gogo.’

Sinsin, tap' i koto!
Luku dya, yu freir' e kon.
Luku fa wan blaw kaperka
na yu tap' wan' kon sidon!

‘Blaw kaperka na mi freiri,
a kan bos' mi alaten.
Nono, mi n' e tap' mi koto,
fu kaperka mi n' ab' syen.’

Kruidje-roer-me-niet (Mimosa pudica)

Kruidje sla je rokje dicht!
Schaam jij je niet voor grote mensen?
Kruidje trek je rokje dicht!
Wij zijn blanken die dit wensen.

‘Ja, ik trek mijn rok gauw dicht.
Laat me, blijf maar van mijn lijf.
Ik ben niet zo'n vies katijf
die zich toont met grote bil.’

Kruidje trek je rokje dicht.
Kijk, daar komt je vrijer aan.
Kijk hoe deze blauwe vlinder
boven op je wil gaan staan!

‘Blauwe vlinder is mijn vrijer,
zoent mij dus zoveel hij wil.
Nee, mijn rok sla ik niet dicht,
'k schaam me niet voor zijn gewicht.’

Stanfaste

Stanfaste, Stanfaste, na fas' fa y' e gro
na so mi sa libi so langa mi bro.
Alaten, dreiten, ala ten yu de tan
a srefi: Stanfaste. Ai, na yu wawan.

Awasi den kot' yu, awasi yu drei
yu hori yu fasi, yu kloru ala dei.
Na so wi mu tan, wi mu taki, mu du
fu meki Sranan sa kon bigi fu tru.

Stanfaste, Stanfaste, na fas' fa y' e gro
mi kondre mu libi: net' lek' mi awo.

Gomphrena globosa

Stanfaste, Stanfaste, de aard van je bloei
zal zijn als mijn leven, zo lang ik het heb.
In regentijd, drogetijd, altijd blijf jij
dezelfde: standvastig, dat ben jij alleen.

Al scheldt men je uit en verdroog je ook wel,
je blijft wie je bent, houdt je kleur alle dag.
Zo moeten ook wij blijven, spreken en doen
om ons Suriname echt eervol te maken.

Stanfaste, Stanfaste, de aard van je bloei
moet die van mijn land zijn: naar voorouderaard.

Foyur'bromki

Foyur'bromki n' in' birbiri,
yu de gro fu yu prisiri;
ma yu moi de tadyi mi:
‘Luku bun, dan yu sa si!’

Solek' libisma kon owru,
bakadinason kon kowru
fos' yu pur' yu moi na doro...
wai, yu mek' mi prakser' moro:

Pikin bromki, y' e ferter' mi
bigi sani di y' e ler' mi.
Fa te furu yari psa
biten bun sa doro dya.

Te fo yuru, yu prisiri
de fu prodo n' in' birbiri;
ma ef' krin fu dei no de,
wanten prodo f' yu gowe.

Libisma wan tu, dri yari
bigi, ma te Gado kari
den na oso, mek' den kon,
ala bigi sa fadon.

‘Was’ wi wani somen' sani,
furu ten no de fu grani.
Foyur'bromki, ten no de...
tap' yu moi... wi d' a berpe.

Vieruursbloempje (Mirabilis jalapa)

Vieruursbloempje onder 't onkruid,
jij groeit maar voor je genoegen;
toch vertelt je pracht mij ook:
‘Let goed op, dan merk je wat!’

Net als mensen ouder worden,
moet de middagzon afkoelen
vóór je openbaart je schoonheid...
ja, je doet nog meer bedenken.

Nietig bloempje, jij vertelt mij
iets heel groots, want je onderricht me
hoe - wanneer veel jaren heen zijn -
't goede net op tijd er is.

Als 't vier uur is, vind je vreugde
om in 't wied een poos te pronken;
maar zodra het daglicht weg is,
komt er aan 't gepronk een eind.

Mensen ook, zijn twee, drie jaren
groots, maar zodra God hen roept
om met spoed naar huis te keren,
valt de grootsheid van hen af.

Willen wij nog zoveel dingen,
weinig tijd is er voor trots zijn.
Vieruursbloempje, er is geen tijd meer.
sluit je pracht... het kerkhof wacht.

Nesi

Gadofowru kon mek' en nesi
na ondro mi afdaki.
A tak': ‘Mi na mi m'ma pikin,
a no bon prit' mi, yere!’

Er' dei a e wroko fu wan tanpresi
gi den pikin, te en eksi broko.
Pikinfowru fu tru na famirisma.
Un no sabi? Gadofowru na ososma!

Nest

Een meesje heeft haar nest gebouwd
onder het afdak van mijn huis.
Het zegt: ‘Ik ben mijn moeders kind,
ik ben niet uit niets geboren!’

De hele dag werkt het aan een verblijf
voor de kleintjes, als haar eitjes breken.
Vogeltjes zijn echt familieziek.
Weet je het niet? Meesjes zijn huiselijk!

Boboisingi

Doi, doi, mi pikinnengre
tap' i ai, no si yorka,
bika y' e go tan malengre,
y' e go tron net' lek' bakra.
Tap' i ai, mi boi, no bari,
m' e tan wakti na yu sei;
dungru de na ala dyari,
ma tamara yu kan prei.

Doi, doi, mi pikin basi,
tap' i yesi, sribi bun.
Net' fadon, sma las' den pasi,
d' e go mit' nanga babun.
Na fesdoro ingisopo
pe wan kowru winti e wai
bigi leba e kon komopo,
asema e pir' den ai.

Doi, doi, mi pikin gudu
sribi lek' wan bun pikin.
Yu di de mi eigi brudu,
yu di de skin fu mi skin,
dyonko na ondro y' sribikrosi,
sribi bun, mi switi tyen.
Tek' wan kriboi safri bosi,
te tamara mamanten.

Wiegelied

Slaap, slaap, mijn zwarte kindje,
sluit je oogjes, zie geen spook,
dat brengt je anders maar gesukkel,
net zo'n blanke word je ook.
Sluit je oogjes, kind, en huil niet,
want ik blijf hier aan je zij;
duister is 't in alle tuinen,
morgenvroeg weer spelen wij.

Slaap, slaap, mijn kleine baasje,
sluit je oortjes en slaap wel.
't Is nu nacht, mensen verdwalen,
komen grote apen tegen.
Naast het hoofdhuis, waar de agave
staat en kille winden waaien
komen weerwolven vandaan,
valse vampiers staren je aan.

Slaap, slaap, kleine lieveling,
slaap zoals een zoet lief kind.
Jij die van mijn eigen bloed bent,
aan mijn eigen huid herkend,
sluimer onder je slaaplaken,
slaap wel, mijn zoet suikerriet.
Hier, mijn laatste lieve kusje,
tot je morgenvroeg mij ziet.

Mi nene

Eri net' m' e kar' blaka nene,
nene no wani kon.
Eri net' m' e wakti nene,
di mi kar' en seibi tron.
Fa mi wakt' en siksi wiki,
blaka nene no wani piki,
nene no wani kon...

Eri net' m' e sidon prakseri
pe mi lobi e tan...
Eri net' mi hati weri,
wakti, bribi, te mi no man,
pe mi sidon m' e krei mi lobi,
mi moi nene, en swit' bobi, -
nene, pe y' e tan?

Eri net' mi no man sribi,
watra-ai f' mi e lon.
Nanga sari, fa m' sa libi
ef' mi gudu no wani kon?
Libi trobi, lobi hebi, -
betre mi didon na grebi
ondro wan krep'-ston.

Mijn zwartlief

Heel de nacht roep ik mijn zwartlief
en ze wil niet komen.
Heel de nacht wacht ik op nene,
roep ik haar wel zeven keer.
Al zes weken wacht ik haar,
maar van zwartlief geen gebaar,
nene wil niet komen.

Heel de nacht zit ik te piekeren
waar mijn liefje blijft...
Heel de nacht ben ik zwaarmoedig,
wacht, geloof, ik hou 't niet meer,
zit te huilen om mijn liefje,
mijn mooi meisjes lekkere tietjes, -
nenelief, waar schuil je?

Heel de nacht kan ik niet slapen,
met betraand gezicht treur ik.
Hoe nog verder leven
als ze onwillig is?
Liefde is last, is zwaar te tillen, -
liever zou ik willen liggen
in een stenen graf.

Srananliba

Liba, bigi liba fu Mama Sranan,
pe yu ben komoto? pe yu de go tan?
Baka bigi busi, baka sabana,
bergi nanga sula, yu ben lon pasa.

Someni pranasi na yu watrasei
yere fa yu skwala naki den preiprei.
Bigi blaka kriki las' densref' na yu;
bon nanga wiwiri yu tek' den grabu.

Te yu miti Foto, bradi lek' wan se,
lanti no man or' yu, fa y' e lon gowe.
Barkas' nanga sipi de na tap' yu skin;
furu suma doti yu de wasi krin.

Ma pasa Benfoto, abrasei no de;
lanti no man or' yu, fa y' e lon go-we.
Bigibigi se, lek' bigi aboma
swar' yu, ai, mi liba! Dape yu kaba!

So-fasi na libi: pikinwan de gro,
bigiwan no sabi fa fu teki bro.
Sani-dis' sa miti bigimemre sma:
moro bigi Gado naki den panya.

Surinamerivier

Rivier, grote rivier van Moeder Suriname,
waar kom je vandaan? waar vliedt je heen?
Langs rijzige bossen, savanna's voorbij,
je snelde langs bergen en vallen, aleer je verdween.

Zo menige plantage aan je waterzij
hoorde je kabbeling, 't speels geklater.
Donkere kreken verloren zich in je water
bomen en bladeren kwamen onder je heerschappij.

Als je aan de Stad komt, breed als een zee,
vergeet je korjalen; je hebt tè veel macht.
Barkassen en schepen bedekken je ree,
je spoelt weg alle vuil en hergeeft 's mensen pracht.

Maar achter het Fort om, verdwijn je overzij;
geen land vangt je nog, zo snel je voorbij.
Onmetelijke zee, als een machtige worgslang
verzwelgt je, mijn stroom! Daar eindigt je gang!

Zo is het leven: groot worden de kleinen,
de groten weten niet even adem te scheppen.
Een zelfde lot treft de hoogmoedige zwijnen:
de grotere Godheid komt ze uit elkaar meppen.

[Vertaling: M.v.K.]

Ontimanlobi

Ala tyotyofowru abi den nesi,
nomo yu nanga mi n' abi tanpresi
fu sribi. Na dorosei w' e libi,
na brokokanpu w' e sribi,
na bus'busi w' e tan. Ma mi n' ab' bisi
bika mi lobi f' yu moro bigi
lek' di fu popokai di
te den sutu wan f' den tu
di frei nanga makandra,
a trawan e tan drai lontu
na loktu, te ontiman
sutu en tu.

Jagersliefde

Alle vogeltjes hebben hun nesten,
alleen jij en ik niet, wij vinden geen plek
om te slapen. Wij leven buiten,
slapen onder 't vervallen afdak,
bewonen de wildernis. Maar dat geeft niet
want mijn liefde voor jou is groter
dan die van de papegaaien die
als een van het koppel wordt aangeschoten
zoals ze daar met elkander vliegen,
de tweede net zo lang in de lucht blijft
rondhangen, totdat de jager deze
ook neerschiet.

Fu mi gudu[aant.]

Na pe den ber' mi kumbat'tei
na dape mi wan' libi.
Na pe mi lobi de didon
na dape mi wan' sribi.

Na pe mi gudu e kon pasa
na dape mi wan' waka.
Pe en moi futu e naki gron,
dape mi sa go waka.

Ai, switi fu mi mofo, yu
di sab' fa lobi tranga,
ai, popki fu mi eigi ai,
pe yu de tan so langa?

Kon mit' mi pe munkenki de
na Watrasei, mi gudu!
Kon tidenet', mi lobiwan,
mi bun, mi eigi brudu.

Someni bos' e wakti yu,
dat' y' e go krei, mi bribi...
Na pe mi lobi de didon,
na dape mi sa sribi.

Na pe den ber' mi kumbat'tei
na dape mi wan' libi.
Di krepsi tya' mi gudu gwe,
na sekanti m' e go dede.

Voor mijn lieveling

Waar men mijn navelstreng begroef,
daar is 't waar ik wil leven.
Daar waar mijn lief te rusten ligt,
wil ik me in slaap begeven.

Daar waar mijn lieveling liep voorbij,
zou ik ook willen lopen.
En waar haar voet de grond betrad,
daar zal ik straks weer komen.

Ach, zoete spijze voor mijn mond,
jij kent toch liefdes krachten?
Pupil, jij, van mijn eigen oog,
wat laat je op je wachten?

Ontmoet mij in de maneschijn,
aan de rivierkant, meiske.
Vanavond nog, mijn lieveling,
mijn schat en mijn bloedeigen.

Zo menig kusje wacht je daar,
ik denk: je huilt dan even...
Daar waar mijn lief te ruste ligt,
wil ik me in slaap begeven.

Waar men mijn navelstreng begroef,
daar is 't waar ik wil leven.
Nu men mijn lief ten grave droeg,
zal ik aan 't zeestrand sneven.

Kuneti

Kunet', mi lobi, mi swit' tiki,
mi gowtu, Gado umapkin.
Ai, pe yu de, mi hat' e kiki,
y' e drungu mi lek' redi win.
Y' e mek' mi kon dya ibri neti
fu si munkenki n' in' i ai,
fu prei wan switi lobi-feti,
mi kibindoin di sabi f' tai.

Kunet', mi lobi, mi kon baka
fu sribi na yu sribipe.
Pe yu sa go, mi tu sa waka,
pe yu sa libi, mi sa de.
Ala den gudu fu grontapu
no warti wan dei nanga yu.
Dat'ede, pe yu sa tanapu,
mi lobi, yu sa fen' mi tu.

Kunet', mi sisa, no dyarusu,
no kos' mi bika now m' e gwe.
Na brokodei; i sab' mi musu,
mi no man tan. Ai, sani de!
Mi gudu, ma ef' Gado wani
tamara neti mi sa kon.
Dan mi sa tya' yu mi swit' sani:
brai doifi, net' lek' disi tron!

Goênacht

Goênacht, mijn lief, mijn suikerstang,
mijn goud, Gods eigen dochter.
Ach, waar je ook bent, daar bonst mijn hart
als van veel wijn zo dronken.
Je lokt mij hierheen nacht aan nacht
om maneschijn in je oog te zien,
om speelse liefdesstrijd te voeren,
jij knevel die te boeien weet.

Goênacht, mijn lief, ik kom terug
om op je slaapmat mee te slapen.
Want waar je gaat, zal ik ook zijn
en waar je woont zal ik verblijven.
Daar alle rijkdom hier op aarde
niet opweegt tegen zelfs één dag
met jou. Daarom waar jij ook bent,
mijn liefste, daar vind jij mij ook.

Goênacht, wees geen jaloerse zus,
scheld me niet uit omdat ik wegga.
't Is ochtend en je weet: ik moet,
ik kan niet blijven. Overmacht!
Maar met Gods wil, mijn lief, dan kom
ik morgenavond al weerom.
Met lekkernij voor onze pret:
't gebraden ‘duifje’, als van daarnet.

Lobisingi[aant.]

Wan dei mi ben go koiri
na baka Frimangron.
Dape mi fen' mi gudu,
wan hebi krepiston.
Ai, fa mi beni, ai, fa mi kon pina,
fu a ston hebi, a ston di mi mu tya'.

Wan dei mi ben go koiri
na fes' mi doromofo.
Dape mi si tu ai,
tu ai nomo ben de nofo.
Ai, fa mi ati kon hebi fu prakseri.
Lobi na soso trobi, dyeme na lobi speri.

Wan dei mi ben go koiri
na tapu wan berpe.
Dape den tya' mi lobi,
mi moi yongupkin gowe.
Ai, fa pkin tiki na mindri fu birbiri
mas' mi lek' kodya, lek' pepre na montiri.

Sma denki tak' mi n' e firi,
ma na sari e mek' mi tan tiri.
Te den trawan e mek' babari, mi no man moro,
sar'ati e yoko mi gorogoro.

Madrigaal

Eens ben ik gaan wandelen
aan Frimangron*
Daar trof ik mijn schat aan,
een zware, zware kei.
Ai, hoe gebogen, hoe zwoegend moet ik leven,
want hij is zo zwaar, ai, de steen die ik nu draag.

Eens ben ik gaan wandelen,
kwam langs een erfpoort heen.
Daar zag ik twee ogen,
genoeg, hun blik alleen.
Ai, harte, hoe zwaar werd het jou van alle tobben.
Liefde is slechts ellende, haar zuster heet geweeklaag.

Eens ben ik gaan wandelen,
moest op een kerkhof zijn.
Daar bracht men mijn liefste,
een mooi jong maagdekijn.
Ai, hoe mij die paaltjes te midden van het onkruid
beukten als knuppels, als peper in de vijzel.

De mensen denken dat ik niets voel,
maar uit rouw alleen hou ik mij stil.
Terwijl anderen luidruchtig zijn, kan ik niet meer;
treurnis wurgt mij de keel te zeer.

* Frimangron: buitenwijk van Paramaribo tussen de Wanicastraat en de Rust-en-Vredestraat, van oudsher met een overwegend creoolse bevolking

Soleki masra Hooft[aant.]

‘Akuba, luku fa deibroko kon...’
- No, mi gudu, tan pikin moro,
nomo stari di y' e si,
na munkenki nomo,
a de fruku tumusi f' gwe,
tan pikinmoro, brasa mi.

‘Akuba, a no munkenki
di y' e si na dorosei.’
- Fa? A no ben nak' wan yuru,
fa y' kan tak' na musudei?

‘Fu san net' no de bakadina,
mek' un tu tan moro yuru,
moro dei nanga makandra,
dede nomo e prati un?’

- Ai, mi gudu, fa m' sa koti
yu brasa, yu switi bosi...
Grantangi, m' e tak' adyosi.
‘Tangi f' bun na kodya. Gwe!’

P.C. Hooft vertaald

Galathea, ziet de dag komt aan.
- Neen, mijn lief, wilt nog wat marren
't zijn de starren.
Neen, mijn lief, wilt nog wat marren,
't is de maan.

Galathea, 't is geen maneschijn.
- Hoe, 't is nog geen één geslagen,
wat zou 't dagen?
Hoe? 't Is nog geen één
't en kan de dag niet zijn.

Waarom duurt de nacht tot d' avond niet?
Dat wij vrolijk met ons beiden
zonder schreie
blijven mochten totdat ons de dood verried?

- Och, mijn hart, hoe raak ik van uw hals?
Laas, de dag en wil niet lijën
't langer vrijen.
Dank hebt van uw zachte kusjes en van als.

[verkorte versie; verg. pp. 183-184]

Liba kari

(18 september 1955 someni kriyoro ben sungu, di den kot'abra Srananliba)

Na di un no de sab' mi moro, libisma,
na dat'ede sontron m' e kar' un kon
fu brasa mi. Un no wan' yere, ma un kra
sa tyar' un te dya, kon fadon!

Un ben firgiti: mi na alaman afo;
mi bere mek' un k'mopo lek' sriba,
lek' todobere, lek' woron, pakro,
lek' krabu, todo, fisi, agama...

Wan dei mi bere puru sabaku,
a meki doksi, diya, krabudagu.
Mi wakti somen'langa f' meki tu
man nanga uma, libisma lek' yu!

Un no ben sabi, en? We, dya, pe skwala de,
kon luku mi, kon bos' mi na mi mofo.
Tek' wan kruyara, pusu go, so te,
bikasi noit' fisiti n' e kon nofo.

Tek' wan pkin boto, sondeimamanten,
kot' liba, - abrasei no de fu doro moro.
Na mi un kon fu si; un kon biten
na un tanpe, na un mama un doro.

Kande wan dei mi bere ete wan tron
sa mek' un, ma mi n' e sen' baka
mi pkin na syoro fu wan betre gron:
dan grebi-tokotoko, mek' den saka.

Roependende rivier

(18 september 1955, toen zoveel kinderen verdronken bij het oversteken van de Surinamerivier)

Omdat gij, mensen, mij niet langer kent
roep ik u somtijds om mij te omhelzen.
Ge wilt niet horen, maar uw geest
voert u wel hierheen, naar mij toe te snellen!

Gij waart vergeten: ik ben ieders voorzaat;
mijn buik bracht u als kikkervisjes voort,
als kuit, als wurmen, slakken, krabben,
als paden, vissen, leguanen...

Mijn buik baarde eens de ooievaar,
stiet eenden, herten, honden, katten uit.
Ik wachtte lang en maakte ook
de man en vrouw, de mens als gij!

Ge wist het niet, hè? Wel, komt hier
waar 't kolkt; bezoekt mij, zoent mijn mond.
Neemt een korjaal en stoot maar af,
want nooit krijg ik bezoek genoeg.

Neem 't bootje zondagmorgenvroeg,
kruist de rivier, - ge haalt mijn oever niet.
Ge kwaamt om mij en waart bijtijds
op uw verblijfplaats, bij uw moeder.

Misschien zal eens mijn buik opnieuw
u baren, maar ik stuur mijn kroost
alleen terug aan land voor betere grond:
de modder van het graf om in te dalen.

[Liba kari (vervolg)]

Na di un no de sab' mi moro, libisma,
na dat'ede sontron m' e kar' un kon
fu brasa mi; un no wan' yere, ma un kra
sa tyar' un te dya, kon fadon!

[Roependе rivier (vervolg)]

Omdat gij, mensen, mij niet langer kent,
roep ik u somtijds om mij te omhelzen;
ge wilt niet horen, maar uw geest
voert u wel hierheen om bij mij te sterven!

Drungumansingi

Dei, deidei, dei, mi na manfowru,
mi de broko dei!
Neti ben langa, neti ben syatu
di mi kon waka dya na fotosei
fu prisiri, fu nyan prei!
Dei, deidei, dei, mi na manfowru,
mi de broko dei!
Nanga mi owru na mi skowru
nowansma sa feni mi, no sa seni mi,
nowan presi na mi fesi
bifo musudei!

Dei, deidei, dei, mi na manfowru,
mi de broko dei!
Mi na Yusu, mi sa trusu
ala sorgu te na watrasei,
eri neti mi ben feti
na den boda, na den du,
na den fesa, den feryari
f' strati anga bakadyari.
Dei, deidei, dei, mi na manfowru,
mi de broko dei!

Dronkemansdeun

Dag, dag, o dag, ik ben de haan,
ik kondig de ochtend aan!
Na lange nacht, te korte nacht
kwam ik tot hier, tot in de stad
voor lol, genot, plezier!
Dag, dag, o dag, ik de haan,
ik zeg de morgen aan!
Met mijn kapmes op mijn schouder
neem ik geen bevel van niemand,
nergens heen al op de voorhand
ga ik vóór de dageraad!

Dag, dag, o dag, ik de haan,
ik kraai: de dag breekt aan!
Ik ben Yusu die zijn zorgen
oeverwaarts heeft opgeborgen,
heel de nacht heeft doorgevochten
op wat feesten, trouwpartijen,
dans-, toneel- en drinkgelagen;
ook op erven en langs straten.
Dag, dag, o dag, ik, de haan,
ik steek het daglicht aan!

Wintisingi

Te wi sidon na sangrafu
mi nanga yu, yu nanga mi,
wi tu sa si, ef' wi tan pi,
te bigi dron kisi fonfon,
apinti bari, neti fadon,
fa Papawinti e kisi un:
a srefi winti di tra mun
ben tya' mi dya fu miti yu,
fu lobi yu fu-tru...

Noya, bifosi wi prati,
kon nanga mi, tan nanga mi
pe dansi de, pe Basi de
fu kar' a yeye kon dape,
a winti di mu tya' yu tu
fu lobi mi fu-tru...

Nomo te mi sa si yu ai
ben drai, te skuma na yu mofo lai
mi sabi dati mi kan waka go
nanga bun-ati lib' yu so
na oso pe tra mansma tan.
Bikasi yu sa tan wawan
fu wakti mi, te mi kon si
yu baka, èn mi skin sa gi
yu skin prisiri, dusun tron,

Wintilied[*]

Als wij onze voeten op de sangrafoe[**] hebben geplant
mijn persoon en jij, jouw persoon en ik,
zullen ook wij zien, onze lippen op elkaar geplant,
wanneer de grote trom op zijn donder krijgt,
de apinti[***] roept, de nacht valt in een ogenblik,
hoe de Papawinti ons bij de kladden grijpt:
dezelfde winti die mij binnen
een maand hier bracht om jou te ontmoeten
om je werkelijk te beminnen...

Nu, voor wij gaan uit elkaar,
kom met me mee, vergezel me
waar er gedanst wordt, waar
de Leider de geest af moet dwingen,
de winti die jou moet dragen
om mij werkelijk te beminnen...

Enkel wanneer ik zal zien hoe je ogen
draaien, hoe je mond zich met schuim vult,
weet ik hoe ik, uitgevlogen,
in vrede jou zo laten kan,
jij in andermans huis blijven zult.
Omdat ik jouw geest blijf bezighouden,
tot ik je eindelijk weer-
zie, zal mijn huid de jouwe
vreugde doen, duizend keer,

* winti: de Afro-Surinaamse religie (en levensfilosofie) met een uitgebreid godenpantheon van winti's (geesten) die bezit kunnen nemen van individuen

** sangrafoe: magische plant waarvan de stengels op de grond gelegd worden bij wintidansrituelen; van belang bij de begrafenis van de (tapijt)slang waarin de winti (bijvoorbeeld de Papawinti, een der aardgeesten) zich heeft gemanifesteerd

*** apinti: lange trom met hoge toonsoort om de goden op te roepen

[Wintisingi (vervolg)]

te neti fadon, ef' mi sa kon.

Ma efi yu prefuru fu
go kruktu pasi, kor' mi, yu
sa firi fa yu at' sa drai.
Yu sab' fa Kongo-gado tai
yu futu nanga sangrafu, -
so lob' mi lek' misrefi du:
fu-tru, fu-tru...

[Wintilied (vervolg)]

als de nacht valt, zul je mij aanschouwen.

Maar als je het waagt
een kronkelpad te gaan, mij bedot,
zul je voelen hoe je misselijk wordt.
Je weet hoe de Kongo-god
je voeten bindt met sangrafoe, -
dus bemin mij zoals ik het doe:
zo innig, zo innig als een liefdeszot...

[Vertaling: M.v.K.]

Trowsingi

(fu wan pranasiman)

Yu no sab' den dri bigi bun fu grontapu,
den dri moro warti di alasma wani?
Yere san dati: wan pis' gron fu kapu,
fu krin èn fu wai, mek' yusrefi kan prani.

A tweede wan dat' na wan uma yu lobi,
fu sorgu yu oso, di n' e meki trobi.
A derde wan dat' no de hebi fu rai:
yu eigi pikin di yu lob' lek' yu ai!

Mi winsi yu ala den dri fu prisiri
n' in' libi, na sei fu yu yongu pkinmisi
èn so langa yari dat' noti sa kiri
den siri de y' prani, famiri di y' sa kisi.

Bruiloftsvers

(voor een kleinlandbouwer)

Ken je de drie grote schatten op aarde
die iedereen wenst, de drie meest van waarde?
Hoor wat ze zijn: een lap grond om te kappen,
te rooien, te wieden en zelf te beplanten.

De tweede is een vrouw waar je vurig van houdt,
die je woning verzorgt, nooit twist maar vertrouwt.
De derde, het ligt voor de hand dat je 't vindt:
als je ogen bemin je je bloedeigen kind!

Dus wens ik je al deze schatten te zamen
met veel geluk toe, naast je jeugdige vrouw
en jarenlang, zodat het zaad dat je plant
net zó mag gedijen als 't kroost dat je teelt.

Kot'singi[aant.]

(fu masra J. Koenders)

‘Yu na malata, mi na nengre...’
We, ala tu wi de malengre
pikin f' wan potipoti mama,
pikin fu na srefi Grantata.
Wi no mu prakseri san pasa fosten;
harki nomo den toekomst-dyendyen!

San? Yu na nengre, mi na malata?
Ef' ala tu sab' san na weti patata...
Den doro na Mata, den kon te na Lombe;
a sref' Redimusu no meki un konpe?
Sranan na fu yu lek' Sranan na fu mi.
Ma fu den? We, fu san'de un tu sa prati?

So yu na mi brada èn mi na yu mati.
A srefi mama gi un a srefsrefi ati;
un teki bobi fu a srefi gangan,
f' wan poti mofina-mama, - fu Sranan!
Wirwir' anga buba n' e gi wan man syen,
ma san de na ondro sa pori un nen.

Srananman na mi èn Srananman na yu,
Srananman lek' trawan di wroko dya tu:
Kabugru anga Sneisi, Bedyan, Kuriman...
Firgit' den fostennen, - na pkin fu Sranan!
No bribi san trobiman lobi fu lei;
un de f' pe den beri un kumbatitei!

Strijdgedicht

(voor meester Julius Koenders)

‘Jij bent mulat en ik ben neger...’
Maar allebei zijn wij gebrekkig,
kinderen van een doodarme moeder,
kinderen van één Grote Vader.
We moeten niet denken aan vroeger gebeuren;
luister slechts naar het gelui van de toekomst!

Wat? Jij bent een neger en ik een mulat?
Als beiden wij weten wat Blanken voor volk zijn...
Ze kwamen in Mata, ze gingen tot Lombe;
dezelfde Roodmutsen* maakten ons makkers.
Dit land is van jou en dit land is van mij.
Maar van hen? Waarom moet er dan tweedracht zijn?

Jij bent dus mijn broer en ik ben je vriend.
Dezelfde moeder gaf ons ook één hart;
wij kregen de borst van eenzelfde vrouwtje,
een straatarme voedster, - ze heet Suriname!
Noch huidskleur, noch haar brengt de mens tot beschamen,
maar dat wat eronder zit, schaadt onze naam.

Ik ben Surinamer en jij evenzo,
wij zijn Surinamers als elk die hier werkt, -
Karboeger, Westinjer, Chinees, Hindostaan...
Vergeet oude namen, - 't zijn kinderen van 't land!
Geloof niet de leugens door stokers verteld;
wij horen daar waar onze navelstreng rot!

* Roodmutsen: overlopers naar het koloniale leger

[Kot'singi (vervolg)]

Na disi wawan de un trutru Manspasi:
firgit' fosten kodya, bigin opo pasi
fu meki mama Sranan waka go doro
pe toekomst de wakt' un, son opo na syoro,
wan dei di Sranan sa kon breiti, kon krin,
te nowan sa prefuru fu kosi un skin.

[Strijdgedicht (vervolg)]

Alleen dit is werklijke Emancipatie:
vergeet de oude knuppels, ontgin nieuwe paden
om Ma Suriname thans ruim baan te geven
waar toekomst ons wacht als zonsopgang aan de oever,
de dag dat het land opnieuw blij wordt, weer schoner,
en niemand nog durft onze huidskleur te honen.

Kaseko

Blaka nanga weti
alaten sa feti

Blakaman e smoko blakatitei
bika na a moro bunkopu tabaka.
Bakrawentye lobi blakatitei
bika wetiwan esesi saka.

Tulala n' e yepi den,
dobruduwa n' e kiki den.
Blakatitei nomo e gi den prisiri,
awas' no fu smoko, a de bun fu firi,
a e mek' den tan tiri.

Sanede blakawentye e nyan
so furu peprementi
di weti so te?

Tekst voor kaseko-muziek

Zwarten en witten
zullen altijd vitten

Zwarte mannen roken zwarte shag
want die is de goedkoopste tabak.
Witte vrouwen verkiezen zwart touw
want het witte verslapt ze veel te gauw.

Indiaanse liefdesdrank helpt ze niet,
sterk lianenbrouwsel prikkelt ze niet.
Zwart touw alleen doet ze plezier;
wel niet om te roken, maar voor het gevoel,
hun uiteindelijk doel.

Waarom zuigen dan zwarte vrouwen
zo graag pepermuntjes die
heel erg wit zijn?

Pranasiman

Pranasiman, pranasiman,
suma e tya' libi kon?
Suma e gi un nyanyan?
Na yu wawan!

Fotosma e wer' moi krosi,
fotosma e fet', e kosi;
ma suma e wroko te a no man?
Na yu wawan!

Y' e libi na wan bakapasi,
yu n' abi watra sref' fu wasi,
ma pe yu wroko, yu de tan,
ai, yu wawan!

Awas' yu pina de so hebi,
a pres' pe yu pran' sa tron yu grebi.
Fu tyari moro lek' yu man,
na yu wawan!

Na dat'ede, pranasiman,
yu de wan tru respeki-wan.
A bigi bun fu un Sranan,
na yu wawan!

Plantageman

Plantageman, plantageman,
wie brengt ons het leven?
Wie geeft ons te eten?
Toch jij alleen!

De stedeling draagt mooie kleren,
de stedeling maakt herrie en scheldt;
maar wie blijft aan 't werk tot hij niet meer kan?
Toch jij alleen!

Je woont maar ergens achteraf,
je hebt geen water zelfs om je te wassen,
maar jij blijft op je arbeidsplek,
ach, jij alleen!

Al is je zwoegen nog zo zwaar,
daar waar je spit wordt ook je graf.
Verdragen meer dan je vermag,
doe jij alleen!

Daarom ben jij, plantageman,
iemand die veel respect verdient.
Het grote goed van Suriname,
ben jij alleen!

Waktiman

Luku bun, luku bun, waktiman!
Suma prefuru fu kar' ensrefi waktiman,
pot' ensrefi s'don na d'romofo te neti
fu yagi trangaman, mekunuman
te a kon fufuru san libi gi un
fu moro bun grani?

Wai-go, Ba Dede! Pe waktiman de
di kan yag' en, man hor' en?
Net' lek' asema a e pasa na srot'oro
a e kon pot' en anu safrisafri
na tapu a waran gorogoro
fu ala mi libi, mi lobi, mi gudu...

Dyaso mi de, mi tanapu, mi luku
fa Dede ben man fufuru mi so?

Waker

Kijk uit, kijk uit, bewaker!
Wie durft zichzelf een wachter noemen
die 's nachts gaat zitten bij de voordeur
om inbrekers en schurken weg te jagen,
wanneer ze wat ons is vergund om groots te leven
komen stelen?

Weg dan, jij Dood! Waar is de waker
die haar verjaagt, die haar kan tegenhouden?
Zoals de vampier sluipt ze door het sleutelgat
en komt haar hand heel zachtjes leggen
op de warme keel
voor heel mijn leven, al mijn liefde en rijkdom...

Hier ben ik nu, hier sta ik, kijk verbaasd
hoe Dood mij zozeer kon beroven?

Fu memre Sophie Redmond[aant.]

Datra soleki datra n' e libi moro,
na so y' ben de, - datra fu potisma.
Mama-ati musudei mek' yu opo yu doro,
mama-ati na neti no mek' yu kaba.

Ma di tranga Dede kon grabu yu ati,
fu datra yusrefi wan dresi no ben de.
Dede anga datra, den puru skinati,
ma Dede nomo sa puru dyeme.

Dyeme tan gi un, fu mek' un prakseri
a bun di y' ben du, a pasyens' di yu gi.
A voorbeeld di y' sori, Sranan n' o man beri;
un no sa firgit' yu. - Adyosi Sophie!

[1955]

In memoriam ‘dokteres’ Redmond

Dokter zoals er geen dokters meer leven,
zo was je, - dokter van armelui.
Moederlijkheid deed je al 's ochtends beginnen,
moederlijkheid liet je doorgaan tot laat.

Maar toen de Dood aan je hart kwam grijpen,
had dokter-zelf geen medicijn.
Dokter en dood kunnen lijfsmart genezen,
maar slechts de Dood heelt zielepijn.

Die blijft voor ons, dat we zullen onthouden
wat je aan goeds deed en gaf aan geduld.
Je voorbeeld zal niemand ooit kunnen begraven;
wij blijven 't gedenken. - Adieu dan, Sophie!

Mi awo e kot' odo

Fa so langa ten mi mofo ben si bifo ai,
now di mi ai kon krin mi kan si sani
di ati mi ati, ati mi ati fu tru.
Mi mofo kon tapu, mi kakumbe fasi.
Wortu kaba; mi no sabi den moro.
Tongo kon drei, - a no abi fu taki.
Soso dyeme, na neti, na dei, dyeme nomo.

Di mi kon owru, pina fu libi
kon miti mi. Ma sar'ati diri.
Na dat'ede mi e kibri misrefi,
bika te moi dede, prodo mu libi.
Mofina fa m' de, prodo no de f' mi.

Yere, so lek' awo kot' odo, na so a mu de:
sar'ati moro un, ma efi geme no ben de,
ati ben sa priti.
We, mi kriyoro, un waka bun.
Fa un wiki, eh, un waka bun!

[1993]

Overgrootmoe spreekt

Sedert ik sprak met een mond die meer voorzei dan ik zag,
zijn mijn ogen echt opengegaan, zie ik dingen
die mij verdriet doen, vreselijk verdriet doen,
sluit zich mijn mond en klem ik mijn kaken opeen.
Uit is 't met woorden, - ik ken ze niet langer.
Mijn tong is verdroogd, heeft niets meer te zeggen.
Gezucht, bij nacht, bij dag, gezucht alleen.

Nu ik zo oud ben heeft mij de levenslast
zwaar overvallen. Deernis echter is duur.
Daarom schuil ik maar stilletjes weg,
want waar ‘mooi’ sterft, moet haar ‘opschik’ vervangen.
Docht stakker die 'k ben, voor mij geen gepronk.

Luister, zoals wij voormoeders spreken,
zo behoort het te zijn. Overweldigd door kommer zou,
als er geen zuchten bestonden, stellig ons hart ontploffen.
Daarom mijn kinderen, blijft wel.
Goede morgen. het ga jullie goed!

Fostentori

Er tintin wan mama ben de,
wan mama nanga fo pikin.
Wan den ben kari Minimini,
a ben abi wan moimoi skin.

A trawan ben de Fremanboni,
wan trawan Fremantaria tu.
A kriboi-wan ben de pansma
èn den kar' en Koprokanu.

A mama ben lobi den dri fos'wan,
ma a no lobi a pkin pansma,
now te a tyari nyanyan gi den,
na pasi a ben singi kaba:

Minimini, kon nyan!
Fremanboni, kon nyan!
Fremantaria, kon nyan!
Koprokanu, tan de,
Koprokanu, tan de!

Te den trawan bere furu,
te krabasi krabu bun,
san den libi, na f' a pkin-wan,
d' e kon mangri ala mun.

A e tan s'don na bakadyari
te den trawan bere span.
A e dukrun dape, e sari,
mama e libi en wawan:

Minimini, kon nyan!
Fremanboni, kon nyan!
Fremantaria, kon nyan!
Koprokanu, tan de,

Oud verhaal

Er was eens een moeder, lang geleden,
een moeder met vier kinderen.
Een werd Minimini genoemd,
die was heel blank van huid.

De andere heette Fremanboni,
de derde werd Fremantaria genoemd.
De jongste was nog maar een kriel
en men noemde hem Koprokanoe.

De moeder hield van de drie oudsten,
maar hield niet van de kleine kriel,
en wanneer ze hun te eten bracht,
zong ze hun onderweg al toe:

Minimini, kom eten!
Fremanboni, kom eten!
Fremantaria, kom eten!
Koprokanoe, blijf weg,
Koprokanoe, blijf weg!

Wanneer de anderen hun buik vol hadden,
de kalebas goed uitgekrabd was,
kreeg de jongste het laatste overschot,
hij vermagerde elke maand meer.

Hij bleef maar zitten op 't achtererf,
terwijl de buik van de anderen zwol,
gedoken zat hij en treurde maar,
want zijn moeder liet hem alleen:

Minimini, kom eten!
Fremanboni, kom eten!
Fremantaria, kom eten!
Koprokanoe, blijf weg,

Koprokanu, tan de!

Ogri e psa, masra Didibri
si den kruktu f' libisma.
A lon-go fu sing' a singi,
net' soleki a mama:

Minimini, kon nyan!
Fremanboni, kon nyan!
Fremantaria, kon nyan!
Koprokanu, tan de,
Koprokanu, tan de!

Ma en sten ben tumsi hebi,
a no kori den pikin.
Den ben sab' tak' na Didibri,
so na fosiwan bigin:

Minimini n' e kon...

En na tweede, Fremanboni
piki D'dibri nanga koni:

Fremanboni n' e kon...

Lek' a tweede-wan, a derde
piki nanga gran fruberde:

Fremantaria n' e kon...

En a pkinpkin-wan tu piki
nanga sten net' lek' a siki:

Koprokanu sa tan de,
Koprokanu sa tan de!

Koprokanoe, blijf weg!

Zo gebeurt het kwaad. De Duivel zag
het onrecht der mensenkinderen.
Hij snelde heen om het lied te zingen,
net als de moeder het deed:

Minimini, kom eten!
Fremanboni, kom eten!
Fremantaria, kom eten!
Koprokanoe, blijf weg,
Koprokanoe, blijf weg!

Maar zijn stem klonk veel te grof,
hij kon de kinderen niet bedriegen.
Ze wisten dat het de Duivel was,
daarom begon de eerste al:

Minimini komt niet...

En de tweede, Fremanboni,
gaf de Duivel slim tot antwoord:

Fremanboni komt niet...

Als de tweede zei de derde
met een hele boel verbeelding:

Fremantaria komt niet...

En de kleinste gaf ook antwoord
met een stem alsof hij ziek was:

Koprokanoe blijft weg,
Koprokanoe blijft weg!

[Koprokanu, tan de! (vervolg)]

Masra D'dibri lon-go suku
smeti f' feri en tongo gi en.
Smeti tak': ‘A no mu tesi
bakba, d' e gi sebi-sten.’

Ma Didibri gridi moro en.
Na wowoyo a ben pasa
di a go suku den pkinnengre,
we, a nyan wan pis' bakba.

So, awas' en tongo feiri,
nomo di a opo sten
ala libisuma skreki
fa a ben bari lek' dyendyen:

Minimini, kon nyan!
Fremanboni, kon nyan!
Fremantaria, kon nyan!
Koprokanu, tan de,
Koprokanu, tan de!

Den fo pkinwan dukrun safri,
den no piki, den tan pi...
Dat'ede masra Didibri
a no kori den, - tufi!

Smeti feir' en tongo baka,
te Didibri ati drai.
Di a si bakba na w'woyo,
wanten now a srot' en ai.

So a kon fu singi baka
gi den fo kriyoro-pkin.
Luku fa Didibri breiti
di en grofu sten kon krin:

[Koprokanoe, blijf weg! (vervolg)]

Meneer de Duivel ging gauw vragen
of een smid zijn tong wou vijlen.
En de smid zei: ‘Geen bananen
eten, want dat maakt je stem weer schor.’

Maar de Duivel was te gulzig.
Toen hij immers langs de markt kwam
op zijn weg naar de vier kinderen,
at hij toch maar een bacove.

Dus, hoewel zijn tong gevijld was,
liet hij, nauwelijks hief hij 't lied aan,
alle mensen vreselijk schrikken:
als een kerkklok riep zijn stem:

Minimini, kom eten!
Fremanboni, kom eten!
Fremantaria, kom eten!
Koprokanoe, blijf weg,
Koprokanoe, blijf weg!

De vier kleuters doken weg,
ze zeiden niets, ze bleven stil.
Een fiasco voor heer Duivel,
hij bedroog ze niet, mis-poes!

Nogmaals ging de smid aan 't vijlen,
tot de Duivel misselijk werd.
Toen hij weer op straat bananen
zag, sloot hij meteen zijn ogen.

Hij begon opnieuw te zingen
voor het viertal kindertjes.
Kijk, hoe blij de Duivel nu is,
want zijn grove stem klinkt fijn:

[Koprokanu, tan de! (vervolg)]

Minimini, kon nyan!
Fremanboni, kon nyan!
Fremantaria, kon nyan!
Koprokanu, tan de,
Koprokanu, tan de!

Minimini lon kon teki,
Fremanboni lon pranpran,
Fremantaria du asrefi, -
Koprokanu nomo tan.

D'dibri nyan den gridi brada
krinkrin, ala den bonyo..
Koprokanu nomo libi,
en wawan tan de fu bro.

Mama kon fu singi gi den,
ma den trawan dede kba,
Koprokanu nomo piki,
mek' m'ma sabi san pasa:

Minimini no de,
Fremanboni no de,
Fremantaria no de,
Koprokanu wawan de,
Koprokanu wawan de!

Ala den gudu-pkin fu Mis' Ana
dede, ma Koprokanu ben tan.
Dati sa ler' un fu lobi asrefi
moimoi pikin anga pansmawan.

Dati sa ler' un, masra anga misi,
f' lobi un kriyoro sondro prati.
Ef' un firgiti f' du san mi taki,

[Koprokanoe, blijf weg! (vervolg)]

Minimini, kom eten!
Fremanboni, kom eten!
Fremantaria, kom eten!
Koprokanoe, blijf weg,
Koprokanoe, blijf weg!

Minimini komt gelopen,
Fremanboni holt heel vlug,
Fremantaria doet hetzelfde,
Alleen Koprokanoe wacht.

de Duivel vrat de gulzigaards
volkomen, zelfs de botten op.
Slechts Koprokanoe bleef nog over,
de enige die wachten kon.

Mama kwam op haar beurt weer zingen,
maar de anderen waren al dood.
Koprokanoe alleen gaf antwoord,
dat ze kon weten hoe het zat:

Minimini is weg,
Fremanboni is weg,
Fremantaria is weg,
Koprokanoe slechts is daar,
Koprokanoe slechts is daar!

Al het lieve kroost van Vrouw Anna
ging dood, maar Koprokanoe leeft nòg.
Dit moet u leren om eender te houden
van mooie kinderen en krielig soort.

Dit moet u leren, heren en dames,
gelijkelijk te zorgen voor al uw kroost.
Als u vergeet te doen wat gezegd is,

[Koprokanu, tan de! (vervolg)]

D'dibri sa sor' un, wakti, un sa si:

Minimini no de,
Fremanboni no de,
Fremantaria no de,
Koprokanu wawan de,
Koprokanu wawan de!

Na mi granm'ma di ben ferteri mi
fostentori lek' disiwan.
Mamamofo na banawatra*:
eri un libi en wortu e tan.

* banawatra: sap van de bananeboom maakt bruine vlekken die niet meer weg te wassen zijn - A.H.

[Koprokanoe, blijf weg! (vervolg)]

zal de Duivel 't u leren, wacht dat maar af!

Minimini is weg,
Fremanboni is weg,
Fremantaria is weg,
Koprokanoe slechts is daar,
Koprokanoe slechts is daar!

Mijn grootmoeder wist me met zulke verhalen
als dit te vermaken, met onderricht.
Vermaning van oudjes kan nimmer falen;
hun woord wordt door geen zeepsop gewist.

Wan dei sa kon...

Bongopita, bigimofo, srudati sondro syen,
wan dei sa kon fu was' yu bowtu,
ma ala sewatra no nofo
fu wasi yu por' nen.

A moro ogri leba yu tya'-kon nanga yu
nanga yu srafu di e du san yu wani
fu pori Sranankondre, fu kiri sma-pkin,
fu mek' alasani takru.

Nanga yu bigismul babari, wan fredeman yu de;
wan fosi guduman bika yu fufuru so te.
Ma awas' yu abi dusun srafu anga dusun gon,
bongopita yu sa tron!

Eens komt de dag...

Galgenaas, bluffer, soldaat zonder schaamte,
met zekerheid nadert de dag van je straf,
maar al het zeewater wast niet de schande
en smerigheid van jou af.

Als de ergste vampier kwam je aangezworven
met je slaven die doen wat je wilt
om het land te bederven waar kindertjes sterven
nu je alles hebt bedorven.

Met al je grootspraak ben jij een lafaard;
als grootste rijkaard de dievenbaas,
maar al heb je duizend slaven en duizend geweren,
eens word jij een galgenaas!

Powisi e ridyeri[*]

Powisi tya' koni. A pres' a si gowtu
a e swar' en bika a de ab' en fanowdu.
Minister na a srefi. A pres' den si moni
d' e grabu en esesi bika d' e tya' koni.

Mi ba, di yu sab' n' ini tonton f' yu ede
na kori den man dis' e kor' un, no frede
fu puru den bere na doro. No frede wan yuru
te y' si fa fufuruman fir' den kurkuru.
No frede fu taki: ‘Mi no wan' yu moro
f' ridyeri mi kondre. M' e yag' yu na doro!’

[1985]

* ridyeri heeft in het Sranan de bijbetekenis van ‘tekeergaan, de zaak op stelten zetten’ - A.H.

De pauwies regeert*

Pauwiezen zijn slim. Zodra ze iets van goud zien
vreten ze 't op, want dit is hun behoefte.
Ministers zijn net zo. Wanneer zij maar geld zien
pikken ze 't snel in, want slim is 't geboefte.

Mijn vrinden, omdat je in je achterhoofd weet
dat het vuile bedriegers zijn, weest niet bevreesd
ze te ontmaskeren. Aarzelt niet één dag nog,
wetend hoe deze dieventroep doende is geweest
zijn zakken te vullen, maar durf je luidkeels te uiten:
'Ik wil niet dat jullie mijn land nog regeert. Weg schavuiten!'

* pauwies: hokkohoen

Gi den baka

Den pot' mi nen na udubaki
fu ala sma mek' den kan si,
fu ala sma mek' den kan taki,
ma tok' den no man kiri mi.

Refran: Awisi yu tanter' mi ala dei,
awis' yu trusu mi na alasei,
yu no kan meki mi fadon,
yu no kan meki mi sidon,
pe mi wan' go, na dape mi sa kon.

Den pot' mi nen na udubaki
fu gi mi syen, fu por' mi nen,
ma san mi du, na dat' sa taki.
Mi warti no de kon fu den.

Refran: Awisi...

Yu sab' koskos' n' e broko soro,
mi no de frede gongosa,
mi sabi tak' te dreiten doro,
dan ala tokotoko psa.

Refran: Awisi...

No pot' mi nen na udubaki,
no mek' yusrefi tron lawman.
I sab': mi tranga, fa yu swaki,
na so a de, so a sa tan.

Refran: Awisi...

[Uit de vaudeville *Tussen eergister en overmorgen*, 1968]

Mep ze terug

Mijn naam ligt in een houten draagbak
voor elke koper langs de straat te kijk.
Ofschoon elkeen met mij de draak stak,
lig ik nog altijd niet voor lijk.

Refrein: Je mag me heel best treiteren dag aan dag
en duw me maar precies zoveel je mag,
al scheld en sla je mij nog zo,
al por en pest je mij nog zo,
je brengt me toch niet van mijn apropos.

Mijn naam ligt in een houten toonbak,
men wil mijn schade en mijn schimp,
maar wat ik doe spreekt voor zichzelve.
Ik ken mijn kracht en geef geen krimp.

Refrein: Je mag me heel best...

Je weet dat schelden zelden pijn doet,
ik ben niet bang voor achterklap,
ik weet dat knorren ieder zwijn moet
en lach om dat geginnegap.

Refrein: Je mag me heel best...

Breng dus mijn naam niet meer in opspraak,
en stel jezelf niet langer aan.
Je weet: ik sta hier voor een toptaak, -
en jij moogt mij terzijde staan.

Refrein: Je mag me heel best...

Man, no wakti...[aant.]

Wakti nomo, - kondre sa drai
wan dei, bifo yu opo yu ai;
aka sa singi, tigri didon,
fisi sa bari, bun-ten sa kon...

Wakti nomo, - y' e suku brafu
n' ini k'kronto-bere? We, san fu du?
Wakti te ala yu sari pasa, -
kande ingisopo sa meki abongra.

Kande tamarinbon sa tya' keskesmaka;
kande fosten grani sa sab' fu drai baka...
‘Kande’ na leitori, na tori f' babaw.
Ef' yu bribi ‘kande’, dan m' e bribi y' e law.

I frustan mi? Na wakti de kir' wakaman.
Te y' wakti, na dyaso srefsref' i sa tan.
Du-man nomonomo sa feni en bun, -
waktiman, lesiman, den n' e nyan dokun.

Wroko! No wakti! Yu srefi mu du,
ef' Sranankondre sa kenki fu tru.
Takiman, waktiman, go na seisei!
Wrokoman, winiman, na yu sa nyan prei!

Wacht niet, kerel...

Wacht maar, - de wereld raakt op zijn kop
een keer, nog eer je bent opgestaan;
dan zingt de arend, de tijger ligt braaf,
de vissen gaan blaffen, gelukstijd is daar...

Wacht maar, - je zoekt toch naar okersoep
in een kokosnoot? Wel, wat kun je eraan doen?
Wacht maar, tot elk jaar opnieuw is vergaan, -
misschien draagt de agave dan sesamzaad.

Misschien brengt de tamarinde dan palmpitten voort,
misschien keert de vroegere weelde terug...
'Misschien' is de leugen voor sufferds bedacht.
Geloof je aan 'misschien': dwaas die ik je acht.

Begrijp je? Getalm nekt de wandelaar.
Als je wacht, zal je hier op de plaats blijven staan.
Geluk vindt slechts wie niet zit op zijn gemak, -
dralers en luiaards, ze eten geen maniokgebak.

Werk dan! Wacht niet! Jijzelf moet het doen
als Suriname inderdaad moet veranderen.
Praters en dralers, opzij dus, wijkt uit!
Werkers en winners, voor jullie de buit!

[Vertaling: A.H./M.v.K.]

Kanga, obyaman

(Eric Roach)

Kanga Brown e waka-kon,
tikoko na en tori.
Langa moro langaman
a e libi pasa dede.

Na wan owru Asyantiman,
owru nanga ogri;
tya' obya let' fu Afrika,
san a e kos' n' e libi.

Den mek' en wroko na tyengron,
ma a no wan' trusu anu.
'Kon, broko y' skin, yu lesiman!'
- 'Wrok' a no fu Kanga.'

Den tai en na pansboko bun
na fes' Granmasra oso.
Wipi e pir' en bakabuba.
Bigimisi e gi babari.

Kanga e wroko obya,
a e trowe skinati.
Moro faya lek' di kis' en
kon kis' bakra-uma.

Den lusu pur' en, yag' en gwe
fu yayo na busi
'Gwe, nowarti-nengre, frut,
mek' angri kir' yu tripa!'

Ma Kanga e waka, a go sidon
na sei wan tamarenbon,

Ballade van Canga

(Eric Roach)

Canga Brown komt aangestapt,
gesteund op zijn legende.
Langer dan de langste man
overleeft hij wel zijn einde.

Hij 's een oude Asjanti-man,
van top tot teen een deugniet;
brengt obia recht uit Afrika,
wat hij vervloekt, gedijt niet.

De suikerrietvelden moet hij in.
Geen stro zelfs wil hij langen.
‘Vooruit, pak aan, jij ouwe knul!’
- ‘Werk is niet meer voor Canga.’

Men bindt hem aan de geselpaal
voor 't woonhuis van Meneer-zelf.
De zweep schilt al zijn rugvel af.
Mevrouw schreeuwt: ‘Help-help!’

Canga werkt met obia.
Hij smijt de harde slagen
beter dan hijzelf ze krijgt,
weer op de bakra-dame.

Men laat hem los en jaagt hem weg
om in het bos te dolen.
‘Weg, waardeloze neger, vort,
laat honger je vermoorden!’

Maar Canga loopt en gaat dan zitten
bij een tamarindeboom,

[Kanga, obyaman (vervolg)]

a nak' en dron, a kar' Dambala,
te en bere angri.

A pran' wan banatiki de,
a fur' wan prapi fur' watra.
Nanga watra disi a fanga trapun,
wan yur' nomo a e kot' bana.

Munkenki psa, di Kanga go
fu pot' en skin na dyogo.
A frei gwe n' in' wan faya-star;
na so sma e tron asema!

A soigi Masra brudu te
a man en skin tron dreidrei.
Dri dei nomo Granmasra didon,
den tyar' en na berpe.

A soigi bakra agu te
soso bonyo ben tan.
'Na mek' a agu ben de f' meki.'
- 'Now nowan pkin no de!'

San krakti Kanga Brown so te?
Na di a n' e nyan sowtu.
En meti steifi lek' napi,
en brudu krin lek' watra.

Didibri kon fu grabu Kanga,
a e rey fo blaka hasi.
Ma Kanga mek' en tapu de,
den tron fo stonburiki.

'Kanga Brown, Ba Kanga-oi!
Pe a owru nengre e kibri?'

[Ballade van Canga (vervolg)]

slaat zijn trom en roept Damballa,
tot zijn buik van honger kookt.

Plant daar een bananescheut,
gooit vol een bak met water.
Vangt in 't water een trapoen,
plukt na een uur bananen.

De maan verdwijnt en Canga propt
zijn vel diep in een regenvat.
Vliegt weg gelijk een bol van vuur;
een mens wordt zo een vampier!

Hij zuigt Meneer z'n bloed tot hij
net lijkt op droge vis.
Drie dagen later houdt men al
Meneers begrafenis.

Hij zuigt de bakra-kweekzeug uit,
tot die is vel over been.
‘Was 't varken niet met biggen vol?’
- ‘En nu is er geen een!’

Wat geeft zo'n kracht aan Canga Brown?
Hij eet zout noch cassave.
Zijn vlees is fris als verse yams,
zijn bloed als regenwater.

Dan komt de duivel voor Canga,
berijdt vier zwarte beesten.
Maar Canga heeft zijn afweer klaar,
verandert in twee ezels.

‘Canga Brown, Ba-Canga-o!
Waar is die man verdwenen?’

[Kanga, obyaman (vervolg)]

Buriki e bar' a dorosei
na bakra bakadyari.

Gado kon fu kis' a man,
kar' en: ‘Kanga! Kanga!’
Owru pikaduman tai en mofo,
èn, a n' e go piki.

Gado trus' en krakatiki.
‘Pikaduman, hopo, go bron!’
- ‘Luku, mi Gado, awas’ mi fadon,
sari mi, masra Brown.’

Gado bigin fu lafu a tapsei,
a har' bigi sturu gi Kanga.
Na so, di a dede, alasma
ben yere fa liba bari.

[Ballade van Canga (vervolg)]

De ezels balken als de hel
achter de bakra-heining.

God komt voor de oude man omlaag,
en roept hem: ‘Canga, Canga!’
De oude zondaar houdt zijn mond,
hij niet, hij geeft geen antwoord.

God steekt uit zijn gaffelstok.
‘Zondaar, 't zal je rouwen!’
- ‘Kijk, of ik op of onder ga,
Heer, noem me Mister Brown.’

God in de hemel krijgt een lach,
pakt gauw een stoel voor Canga.
Dat is waarom je bij zijn dood
zo'n donder hoorde schallen.

Du

Bigi-masra wani kasaba-o,
kasaba de na tobo-o.
Akuba sa go baka kasaba,
kasaba de na tobo-o.

Bigi-masra wani pepre-o,
peprebon de na dyari-o.
Akuba sa go piki pepre,
peprebon de na dyari-o.

Bigi-masra wani swit'sani-o,
swit'sani de na pras'oso-o.
Akuba sa go meki swit'sani,
swit'sani de na pras'oso-o.

Bigi-masra bere furu now?
Moro de na mi bere-o.
Akuba sa gi, Bigi-masra sa teki,
moro de na mi bere-o.

Vrouwendanslied

Mijn Grotemeneer wil cassave eten,
het cassavemeel ligt nog in de trog.
Akoeba zal wel cassavebrood bakken,
maar cassavemeel ligt nog in de bak.

Mijn Grotemeneer wil graag peper eten,
het peperboompje staat op het erf.
Akoeba zal hem pepers gaan plukken,
het peperboompje staat in de tuin.

Mijn Grotemeneer wil wat lekkers eten,
lekkers ligt in het erfgebouw.
Akoeba zal wel iets lekkers gaan maken,
lekkers ligt in het bediendenverblijf.

Heeft mijn Grotemeneer zijn buik nu vol?
In mijn buik zit nu wat meer.
Akoeba zal geven, meneer zal het nemen,
in mijn buik zit nu meer.

Trobi

Ai trobi, ogri moro tigri!
Ai trobi, fa y' e mek' mi krei.
Ai trobi, preiprei fu Didibri
di teki bigisma fu prei.
Ai trobi, srap' lek' sebinefi,
y' e kot' den moro bun titei.
Y' e prati mati, yagi wefi...
Y' e skopu pkin na dorosei.

Ai trobi, fa yu gersi todo
d' e spit' en wisi ala dei.
Ai trobi, lek' waswasigodo
y' e panya konpe lek' freifrei.
Ai trobi, fa y' e mek' sekseki
grontapu furu nanga yu!
Ai, lib' mi, gwe, no mek' mi skreki,
mi frede yu lek' wan bubu!

Mi konpe alamala dede,
mi mati alamala gwe...
Ai trobi, fa yu mek' mi frede,
y' e kot' mi pasi alape.
Go-we, mi no wan' si yu moro;
i takru wroko mu kaba.
Ai trobi, mi sa tap' mi doro
ef' i kon tya' sekseki dya.

Ruzie-samië

Ai ruzie, feller dan de jaguar,
ai ruzie, waar ik om moet huilen.
Ai ruzie, speelgenot des Duivels
die met volwassenen zijn spel bedrijft.
Ai ruzie, die met scheermesscherpte
de beste band doormidden snijdt.
Die vrienden scheidt, de vrouw verstoot
en kinderen de deur uit jaagt.

Ai ruzie, net zoals een pad
die dag aan dag zijn gif uitspuwt.
Ai ruzie, net een wespennest
dat makkers uit elkander jaagt.
Ai ruzie, wat een deining maak je
op aarde, overvol van jou!
Laat mij met rust, jaag mij niet op,
ik vrees je als de barre boeman!

Al mijn collega's zijn gestorven,
mijn vrienden allen heengegaan...
Ai ruzie, bang ben ik geworden,
nu ik je overal zie staan.
Verdwijn, ik wil je niet meer zien;
't moet uit zijn met je vuil bedrijf.
Ai ruzie, 'k zal mijn deur dichtsmijten
als jij je herrie hierheen brengt.

Kaba anga spotu

Te mi wan' mek' wan mamamoderne powema,
sortu ‘Muze’ sa yep' mi, efi a no wan asema?
Fesi f' en dyers' lek' i har' paralele
gi hipotenusa f' wan kronkron dri-uku.
A de wan persoon tumsi muilek fu ‘stelle’
nanga en. A de bemui; trobi nomo a e suku.

Finga f' en e sutu lek' wan ‘paar’ isri forku,
en edewiwiri bruyabruya net' leki worku.
En noso na wan champanyekorku. Ma mi ‘Muze’ mofo,
ofu mek' mi tak' betre, en sondrotifi buka,
fu meki libisma skreki, a takru nofo;
‘tenzij’ yu gwenti fu bosi owrutanta f' Dyuka.

Na a ‘Muze’ dat', mi fronderstel e ler' un wortu
di nowansma no sabi na ‘Zuiden’ ofu ‘Nortu’.
En te yu firgit' fa yu grantata ben taki,
someni wetisma ‘uitdrukkingen’ de, di na wi eigi fasi
wi kan teki. ‘Bovendien’ spanyorowan di de na udubaki,
‘behalve Griekse’ di wi yere sontron na pranasi.

Ef' so w' e ‘kebroityi’ un moi Sranantongo,
un n' e subi moro, - na dongo w' e dongo!

Bespottelijk neo-Sranan

Als ik een vreselijk modern gedicht wil maken,
welke Muze zal mij dan helpen tenzij een vampier?
Haar gezicht is alsof je de parallel hebt getrokken
naast de hypotenusa van een erg kromme driehoek.
't Is een onmogelijk mens om het mee te stellen;
bemoeizuchtig is zij en zoekt aldoor ruzie.

Haar vingers zijn net een paar metalen vorken,
haar warrige hoofdhaar lijkt op de wolken,
haar neus op een champagnekurk, Maar mijn Muze's mond,
of liever gezegd haar tandeloos smoelwerk,
is lelijk genoeg om een mens te doen schrikken;
zelfs als je gewend bent om bosnegeroudjes te zoenen.

't Is deze Muze, geloof ik, die jullie woorden leert
die niemand hier kent, in het Zuiden noch het Noorden.
En als je vergeet hoe je grootpapa sprak,
veel hollandse uitdrukkingen zijn er, die naar eigen trant
je kunt pakken. Bovendien zijn er ook Spaanse in omloop,
en zelfs Griekse die wij soms tot in het binnenland horen.

Als wij echter zo ons mooi Sranantongo verkrachten,
dan staat het geen voortgang, - maar neergang te wachten!

Adyosi[aant.]

Adyosi dan, kunet' alontu.
Na go m' e go, a lati k'ba.
Dei ben de langa, baskita hebi,
pina fu libi now panya.

M' e go na oso, mi papaya
de wakti mi na tapu gron.
Mi weri. Ala mi kriyoro
mi gi nyanyan, mi gi fonfon...

Kande sontron mi no du leti,
ma m' du san mi anu fen' fu du.
Mi Gado sab' fa bun m' ben wani
awas' sonsma tak' mi takru.

Now net' kon tapu, dei kon kowru;
mi futu hebi, mi anu flaw.
No, mi n' e tan fu tak' nyun tori.
Ah, srib' e kiri mi lek' asaw...

Dat'ede, konpe, m' e drai baka.
M' e gwe, na berpe-sei m' e psa.
Adyosi dan, kunet' alontu.
No, mi n' e drai moro, a lati k'ba.

Vaarwel

Adieu dan, goedenacht gij allen.
Ik ga nu weg, het is al laat.
De dag was lang en zwaar mijn draagmand,
maar 's levens last ligt nu vergooid.

Ik ga naar huis; daar wacht de slaapmat
mij op de grond al uitgespreid.
'k Ben moe. Ik gaf aan al mijn kinderen
te eten en ik gaf ze ook weleens slaag...

Misschien deed ik verkeerd bijwijlen,
mijn hand deed wat er viel te doen.
Maar God weet dat ik 't goede wilde,
al noemt mij menigeen toch slecht.

Nu is het avond, is de zon weg;
zwaar zijn mijn benen, mijn handen slap.
Neen, ik blijf niet om na te praten -
het slurfdier slaap heeft me overmand...

Daarom, mijn makkers, keer ik om,
ik neem de weg het kerkhof langs.
Adieu dan, goede nacht gij allen.
Neen, ik terug? 't Is veel te laat.

II
Mamaland in de verte
Patria cara carior libertas

Nene's ogen

De donkere ogen die ik zoek,
ze gingen mij verloren sinds mijn jeugd
of vroeger nog. Als een geboortevloek
vergalde mij herinnering elke vreugd
sinds de eerste blik waarmee ik naar mijn Nene keek.
Zo werd mijn mannenwereld bleek
en zoek ik nòg... naar wat?... of wie?

De troost van zwarte ogen die
ik noch in ramp of rust of rouw
terugvind, noch bij vriend of vrouw. -
Alleen, soms, evenals een schaduw
bij het schemerloze doven van de dag
voorbijsnelt, gorgelklank van ingehouden lach
mijn oorschelp tegenritselt, zó
zie ik zwart irislicht in goud-halo
waar niemand is. Maar waar nog mensen komen,
zoek ik vergeefs de ogen uit mijn dromen.

[1958]

Koningspalmen[aant.]

Justus ut palma florebit...

Gerechte palmen in uw arme straat
vol wrakke huisjes, koninklijke staat
geeft aan de modderpoel waarover blote voeten gaan
uw gladde stamzuil, die gewelfde bladen
als dubbele dom van groen draagt, kruin vol naden
waardoor de zonneschichten gulden schilfers slaan.

Was niet uw opgang, zonder twijg of tak
zó ongebroken tot het bladerdak
waarmee gij naar de azuren hemel pluimt, -
geen zou meer aan Gods recht en redelijkheid geloven,
dat ook de nederigste zijn nood wel komt te boven,
zo hij rechtvaardig groeit, zijn weg voor niemand ruimt.

Toch, boven stam en vruchtentros en bloesem
steekt uit het midden van uw bladerboezem
een zwaard omhoog, - steeds een gespitst floret
dat wéér een blad wordt, wijkt voor andere degen
die elk seizoen opnieuw de hemel dreigt om regen:
de vruchtbaarheid, - der armen nutteloos verzet.

[1957]

Misi Grada[aant.]

Zij was een struise vrouw, met grote plompe voeten,
een erg gewelfde boezem, strak het gestreken haar
en bleke ogen in een vlak, toch tamelijk streng gelaat.

Te resoluut de mond. Beangstigend haar handen
wanneer ze die vanaf haar brede heupen hief
voor een illustratief, tragisch-absurd gebaar:

hoe ze in de buurt veel babies had ‘gehaald’
om 't levenslicht te zien, - soms kort, soms lang, altijd
als strubbelende gasten op dit schriel onthaal.

Ik wou haar liefst niet zien, liep weg zodra zij aankwam,
maar mama zei: ‘Je moet mis’ Grada respecteren
omdat zij de allereerste was die je de wereld in droeg.’

Pas later kon ik mij haar werk realiseren:
zij was het dus, die mij de warme moederschoot onttrok,
uit donkere geborgenheid ruw in de ruimte drukte,

het snoer doorsneed dat mij nog hield verbonden
aan alle veiligheid die ik ooit heb gekend,
mijn buik bekeek en tillend uitriep: ‘'t Is een jongen!’

De eerste die mij op de billen sloeg, mijn oudste gil afdwong
en mij met kilte waste, in stijve kleren stopte
zodat ze levenslang mij hinderen en doen hunkeren

naar naakte warmte. Die met schrille stem
mij ‘best gezond’ verklarend, voorloog; in een harde wieg
beschreeuwd, geschonden, hulpeloos-blind verstak...

Het eerste wezen dat mij onbarmhartig smachten
en wachten liet op 't zogen door de zachtste tepel
waarvan ik tot vandaag de geur niet kan vergeten.

Geen wonder dat ik haar niet mocht, reeds vreesde als kind,
als knaap haar loens bekeek, wegsloop zo gauw ik kon.
Zij deed mij alles aan wat vrouwen mij misdeden

in later tijd, bleef mij onsympathiek. Maar sinds 'k ontdekt
heb dat ze, een oude bes nu, zelf nooit kinderen baarde,
groet ik haar toch beleefd, zelfs met een vleug respect.

[1979]

Oude en nieuwe Creolen

De brave creoolse gebruiken,
die raken we zoetjesaan kwijt.
- Zo'n liedje, zo'n schotel of ruiker,
wat zijn ze niet mal, uit de tijd...

De goede creoolse gewoonten
- een buur is familie en vrind,
en wat we zijn, blijft voor het leven -
zijn nu ouderwets en ontzind.

De vrome creoolse verlangens
- een visgat, een buiten, een kroost
van zeven tot zeventig kinderen -
vandaag wordt om zoiets gebloosd.

De oude creoolse begrippen
van gulheid, gastvrijheid en eer,
die leven alleen op de lippen, -
en weldra zelfs dáár ook niet meer.

We hebben nu 't nieuw Suriname,
zijn buitenlands, chic en modern.
Wat kan ik verlangen naar vroeger, -
creoolsheid als toen... tot de kern!

[1950]

Djoeka[aant.]

Niets evenaart dit donkere brons
dat glimt van een verzonken zwart:
Nacht openbaart in zon zijn hart
van bergkristal en ravendons.

Gedreven-glimmend ebbehout
tot glansmetaal door wind verhard -
is heel zijn spierentors; verstard
zijn louter lijf van duister goud.

Maar 't ogengit dat broedend schouwt
onder de diepe voorhoofdfrons
bergt stalen vlucht in de cocons
van zelfbewustheid, eeuwenoud.

Want al zijn kracht, beducht voor wat
ongrijpbaar hem geheel omvat,
is argwaan, hiëratisch groot,
voor steedse arglist, blanke dood.

[1960]

Oerwoudrand[aant.]

Bos dromend in het middaglicht
naar blauwgekoepeld vergezicht
waar in het midden fel en hoog
het onweerstaanbaar alziend oog
terugstaart: Onvermurwbre Zon
die allerzijds zijn pijlen richt
uit strakgespannen hemelboog.

Wel droomt het woud, maar 't is benard,
in een malariaroes verward,
een angstvisioen van davergloed
die trillend door zijn leden woedt
en ze verstijft. De middagzon
houdt met genadeloze kracht
het woud geworgd, elk blad verstard.

De groene koortspatiënt versmacht
al hijgend door veel vochtverlies.
Maar hier en daar trilt steeds een top
en vangt de eerste boodschap op
van de genezing straks. De avondbries.

[1948]

Tropentriniteit

Ik heb ze in het diepe bos ontmoet,
je vreemde goden, vriend, van ver gekomen
en toch zo dicht bij ons, dat haast mijn voet
zich aan de hunne stiet, onder de bomen,
aleer ik zag en wist: zij zijn het, deze drie.

De oude bloesemwit-gebaarde die
zijn beide magere armen hield geheven
en uit de open handenschelp
het schilferlicht der twijgen scheen te zeven,
was BRAHMA. Als een tere welp
sprong om zijn witte lendendoek
een hertekalfje rond, zo-juist geboren
in zijn onvindbaar leger. Aan zijn snoet
nog de eerste melkdauw. Verloren
in zijn schepping schreed de grijsaard voort,
en waar hij kwam ontloken bloesems,
werd hoge vogelzang gehoord,
verstrakten vruchten zich als volle boezems,
en drupte zacht een trage regen neer.

Hij werd gevolgd door een die jonger scheen, wanneer
veerkrachtig hij recht op mij toegetreden
kwam, met een kapmes in zijn vuist,
waarmee hij in de warrigheden
van 't onderhout zich onbesuisd
een doortocht baande, zonder haasten
en toch doortastend. Aan zijn zij
een dikke slang, voor mijn verbaasde
en bange blikken zich ontvellend,
terwijl groot zwijgen hen omgaf,
slechts uit lianen-kapsnee wellend
een waterguts zich overgaf
aan de aarde. VISHNOE, fluisterde ik,
de onderhouder, de bestendiger

van woud en wei, van bomen dik
en planten klein, die wendig er
zich slingeren van stam tot kronen,
in orchideeënpracht de kruin bewonen
en leven van wat leeft. Hij bracht,
waar hij zich doorgang baande, kracht
en duurzaamheid. Maar snelde verder
en liet ze een wijle ademloos,
de bodem en het bos besterder
van mos en bleke tuberoos.

Toen kwam uit zacht gezoem een wind
al zoevend opgezet, en een geknetter
gelijk van bosbrand. Half verblind
door walm en brandlucht zag 'k te pletter
een woudreus vallen, en daarop
in glimmend-zwart een naakte springen
met vuurglans om zijn wrede kop,
en hoorde ik hem brullend zingen:
‘Wat aanzijn krijgt en wordt en groeit,
gaat reddeloos in dood verloren,
wordt in vernietiging ontboeid
om mij in niet-zijn toe te horen.’
In wieling van veel-armig wenden
bewogen zich zijn borst en lenden,
zijn lenig leeuwenlijf, zo slank
als om hem heen de cirkelrank
van trillerlichte gloeichrysanten,
versterrelend tot diamanten,
robijnen- en smaragden-licht.

Ik viel ontzet op mijn gezicht,
geheel verblind door het vurig woeden
van heel die zee van bliksemsgloeden, -
en kwam niet uit die brand vandaan,

dan gans in SHIVA's vlam vergaan, -
sindsdien een ander, vleug en schim
van mijn verloren zelf, beveiligd
voor 't oude bijgeloof; vol pril geglim
van inzicht, door gevoel geheiligd.

Voortaan slechts een vervluchtigd wezen,
besef ik beter dan vóór dezen,
vervreemd, o vriend, van land en tijd,
de zin van je Drievuldigheid.

[1957]

Op de Commewijnerivier[aant.]

Land, o mijn land van donker bos en water,
dat zorgeloos wordt uitgestort in zee,
om naar de broeikashitte een weinig later
als bui terug te keren, - uw trofee
is zon en zwaar-bewolkte luchten,
waaronder schaduw slinkt en groeit zoals het groen.
Juist zo mengt wrang en zoet zich in uw vruchten
en veel meer droom dan drang zich door uw doen.
Maar eeuwig en geweldig als uw wouden
en overweldigend als regen en rivier
blijft ge, aan uw verte ontweld, uzelf behouden,
spilziek, speels, en toch onbevriend.
Alléén. Dit... hier...

[1955]

Cotticatocht[aant.]

De middag broeit in broedse oeverbanken,
waar warrig struikgewas het water zoekt
en een verloren dier het hoofd opheft, de ranken
vermoeid en bloemloos, wat er nog roekoekt
in dieper bos vermanend tot meer rust.

En wij, met het geraas van de barkas
verstoren déze stilte, dit geheimvol stoven,
de ovulatie van het moeder-land, - een wildebras
die door de kraamhut stuift, de barende komt roven
van pijn's geheimste extase en lust.

Maar ras zijn wij voorbij. De regenzware middag
blijft ongeschonden achter, bij de wal
die nooit een voet betrad, die roerloos *dit* zag
als het voorbijgaan van een dwaas geval, -
waarvoor haar de echo fleemt, de deining sussend kust.

[1956]

Super flumina

Op de stromen van dit Babylon
der verwoesting, van vergetelheid,
   - o God, o Zon, -
vaar ik wenend, denkend aan
het beloofde Kanaän
dat dit land kon zijn, dit arme
en gekwelde land.
   Uw warme
adem blaast de ochtenddauw
uit de waterspiegel opwaarts;
   lichtend-grauw
strijdt de nevel met uw luister,
drupt aan de oever ween-gefluister
in de warrigheid der bossen
onder het getjuik der vogels
en de zingzang der cicaden.

Wie zal ons hieruit verlossen?

Uw geweldig-vuren kogel
droogt de wereld, bet het baden
in de weedom van de nacht.
   En toch,
drooggeschroeid welt altijd nog
uit de diepte van de wouden
't ongestelpte vocht der oude,
oude wanhoop: ooit te komen
in 't Beloofde Land der dromen
van Uw Sion, - Suriname
dat zich in Uw open hand
uitstulpt tot een vaderland
voor ons allen samen. -
   Amen... Amen!

[1956]

Bij een foto[aant.]

Mijn zoon, jij zit in Holland,
en ik zit hier alleen
in ons Sranan, mijn jongen...
Al jaren ben je heen...
Je bent zo groot geworden,
je ziet er keurig uit.
Kon ik je stem maar horen,
dat vrolijke geluid.

Je zit zo ver in Holland,
de zee die is zo breed...
Daarom schreef je zo lang niet.
Als je ons maar niet vergeet.
Je ziet daar mooie dingen
en wordt er zo geleerd...
Je weet niet hoe verlangen
mijn binnenste verteert.

Jij bent daar aan 't studeren
en voelt je daar zo vrij.
Ik wacht op je, mijn jongen...
De jaren gaan voorbij
en voordat je terugkomt,
ben ik een oude vrouw.
Maar wat er ook verandert,
je moeder wacht op jou.

Als ik je straks terugzie,
dan ben je ingenieur
voor al die grote heren,
en bij de gouverneur.
Daaraan moet ik steeds denken
als ik uit wassen ga:
ik stuur je een paar centen,
ik blijf toch je mama...

't Is waar, soms ben ik angstig
dat jij me niet meer kent
als je bij al die heren,
of in de Staten bent.
Want ik blijf Nene Nora,
die van het Molenpad...
Maar 'k heb je steeds gegeven
wat ik te missen had.

Al toen je werd geboren,
had je geen vader meer.
Ik wil er niet aan denken,
want nu ben jij een heer,
Voor jou ging ik uit werken,
dat je de school bezocht.
Kokkin, was-, marktvrouw, alles, -
dat jij je boeken kocht.

En toen je moest gaan reizen
omdat je 't zo graag wou,
ben ik nog méér gaan werken
en stuurde ik geld voor jou.
Die vijfenzestig gulden
toen jij examen deed,
ze kwamen uit het Leenhuis;
't is goed dat jij 't niet weet.

Je hebt genoeg te denken;
zovéél moet in je hoofd...
Als je maar braaf wil blijven,
dat heb je me beloofd.
Je trouwt misschien in Holland
en neemt een blanke vrouw,
en eet dan nooit meer zoutvlees,
of rijst met bakkeljauw.

Maar ik wil heel graag vasten,
dat jij nu beter eet,
en in zo'n stoffen pakje
heel deftig bent gekleed.
En als je met die dame
getrouwd en wel hier bent,
hoop ik - je krijgt zelf kinderen -
dat *zij* me een beetje kent...

Ik moet de was gaan halen,
ginds in de Gravenstraat...
Wat zeggen ze, als jij later
daar op visite gaat?
Dan... neen, zoekt Nene Nora
maar naar een ander huis
waar ze de was gaat brengen.
God, geef me kracht naar kruis...

Wanneer mijn lieve jongen
maar heel gelukkig wordt,
komt - wat ook mag gebeuren -
zijn moeder niets tekort.
Bewaar hem voor me, Here,
maak hem een flinke man,
laat al mijn vrienden zeggen:
'*Ai, Tjallie, dàt na wan!*'

En als zijn oude moeder
hem dan nog minder ziet
als nu, vergeef hem, Here,
- zo'n jongen weet het niet.
Dat weet alleen een moeder,
een heel gewone vrouw...
Moet ik dan sterven, jongen,
- ik leefde alleen voor jou!

[Uit de vaudeville *De negen muzen*, 1957]

Kerstmis in Suriname

Wij hebben hier wel stal en os
en ezels menigeen,
maar al de schaapjes dwalen los
en herders zijn er geen.

Hier ziet ook elke dag een kind
voor 't eerst het levenslicht, -
maar meestal is de vader zoek.
Geen koning die hem vindt.

En als hier in de late nacht
een vreemde ster verschijnt,
dan spoetnikt onze hoop voorbij.
Men kijkt - tot hij verdwijnt.

Wat hier meest aan muziek weerklinkt,
is ook geen engelenzang.
Dat schat men liefst met decibels
en 't ritme is nooit te wrang.

Toch is 't bij ons om middernacht
soms even stil als toen...
Gij kunt, Heer, als Gij echt bestaat,
ook hier een wonder doen.

Zodat in dit verloren land
waar géén om herberg vraagt
en daarom géén ook herberg biedt,
Maria 't toch nog waagt.

En in de luwe Kerstnacht hier
al wie Gods woord vertrouwt,
opnieuw het wonder bij zich ziet
en 't Kind in zich aanschouwt.

Zal er dàn wellicht vrede zijn?
Groeit nog wat goede wil?
Vindt ieder schaap zijn herder weer?
Wordt zo de wereld stil?

Heeft dan elk kind dat Kerstmis viert,
zijn vader er ook bij?
En hoeft Maria niet op straat
te zoeken naar voogdij?

Gij schreiend Kind dat in de krib
't atoom der harten splijt, -
blijf bij ons in de aardse nacht,
tot 't daagt in eeuwigheid.

Oud paleis (Paramaribo)[aant.]

Vergeefs heeft de gloednieuwe verf
het fijn craquelé van de gevel bedekt;
de stoep bleef van naakt grijs bazalt,
geslepen door stappen van eeuwen.

De trap die de schaarse verkorenen voert
naar waar de bewindhebbers wetten en willekeur
uitzwaaien over hun burgers,
hun slaven, soldaten en priesters,
kreunt bij iedere tred. De treden getuigen
van leed en lijdzaamheid, zinloze eerzucht misschien.

's Nachts vooral, wanneer de gang
van de schildwacht onhoorbaar geworden is,
nu een tevoren onzichtbare voordeur
zelf door de huismeester
met zijn haast armgrote sleutel toegesloten
en nog eens extra vergrendeld is
opdat inzaat en onderzaat stil zij
en zich beveiligd weet - povere waan -
voor opstand, verraad en de kentering daarbuiten, -
't is 's nachts dat de vloeren der slaapkamers
kraken en wenen. Vage geluiden doortrekken
verlaten vertrekken, nestelen zich onder de bedden,
vergaan daar. Stemmen van schaduwen
fluisteren van tijd die legende, grootheid die as werd,
stof in de duisternis.

's Ochtends echter staat het paleis
opnieuw te blinken in glorierijk zonlicht.

[1983]

Zitting

De twintig, ze praten hun keelgaten schor.
Ze horen zichzelf zo graag zwetsen.
De zes aan de tafel, ze geven geen lor
om het dazen. Ze laten ze kletsen.
Als scheurpapier krijgen ze motie na motie,
een vlieg schrikt misschien door de slag van hun vuist.
Ach, hebben ze werkelijk van één ding nog notie?
Het zestal aan tafel, het lacht zich een puist!

Ze knorren, ze brommen tot middernacht
en bouwen hun toren van Babel.
Een roept: ‘Republiek!’ en een ander: ‘Man, wacht!’
Twee daar spelen Kaïn en Abel...
De zes zien het aan en ze wachten geduldig
tot even het helse kabaal is bedaard;
dan vragen ze: ‘Zijn wij onschuldig of schuldig?
Werd Sodom misschien niet om zes man gespaard?’

De praters, ze praatten alleen voor 't applaus,
maar zijn braaf, willen geen mens vermoorden.
Hun voer is geen vlees en geen vis, - enkel saus;
hun gevecht: slechts een steekspel van woorden!
De zes aan de tafel, ze blijven kalm zitten,
ze hebben geen last van dit holle gepraat.
Al mogen de twintig ook vechten en vitten,
er volgt op hun woordenvloed toch nooit één daad.

[1950]

De lift[aant.]

Ontkent men dat ze zijn geschift
herinner dan maar aan die lift,
de lift van 't oude Hospitaal,
de oorzaak van zoveel kabaal,
die tien jaar al ondeugdelijk bleek.
De dokters zagen 't, en de leek -
een ieder brandde van verlangen
haar door een nieuwe te vervangen!

Ministers kwamen, zijn gegaan,
maar aan die lift werd niets gedaan.
De Inspecteur, de Directeur
hielden zich doof voor al 't gezeur.
Zo bleef die lift van jaar tot jaar
een bron van daaglijks doodsgevaar.
Tenslotte viel met veel gekletter
de lift een goeie keer te pletter.

Tien dooien...? Neen, geen ongeluk.
Maar 't ding was, ach, voor eeuwig stuk.
Nu *moest* er wel een nieuwe zijn
al gaf 't krediet veel Kletterpijn.
Voorlopig is 't trap-op, trap-af,
patiënt en personeel tot straf.
Maar eens, na jarenlange dromen
zal toch die nieuwe lift wel komen.

Wat is de lering van 't geval?
Dat ondanks kankerij en gal
bij hoog noch laag de moed bestaat
een eind te maken aan het kwaad.
Gedáán wordt nooit wat men beweert
aleer het toeval iets forceert.
In 't landje van kaduke liften
is 't leven zoet voor de geschiften.

Planten

‘Als je plant voor een jaar, plant dan rijst,
als je plant voor tien jaren, plant bomen.
Maar als je voor honderd jaar planten wilt,
plant mensen, - plant dochters en zonen.’

Dit leert ons een oud Chinees spreekwoord, en wij
die de velden der volkren bebouwen
tot sawa, tot citrustuin, akkers en bos,
kweken kinderen tot mannen en vrouwen.

De ruimte is rijk, maar die ruimte is leeg;
een werelddeel onder de wolken
wacht hoofden en harten vol dromen en drang:
jullie kroost om het land te bevolken.

Rijmen bij huwelijksvoltrekking

(waar een ambtenaar B.S. om vroeg)

1. Voor alle gelegenheden

Zag je weleens een koppel papegaaien,
hoe zij 's ochtends samen uit het bos
omhooggestegen, trekken naar de verte
in snelle vlucht, van alle zwaarte los?

En hoe ze 's avonds lomer wederkeren,
steeds dicht bijeen, op weg naar 't nest?
Zelfs daarna nog, in 't nachtelijk duister
een teder tweetal, flank aan flank geprest?

Wees net als zij: wat simpele dieren
ons dagelijks voordoen, staat voorwaar
op 't blauwe hemelboek als les geschreven:
‘Blijft trouw, die samen uitvliegt, bij elkaar!’

2. Voor jongeren

Is eens de liefste uitverkoren,
snel wordt een eed van trouw gezworen,
een huwelijk gauw genoeg gesloten.

Je wordt gemakkelijk echtgenoten,
maar *blijft* het slechts zo lang je weet:
‘'t Is dagelijks wéér die eerste eed.’

3. Voor ouderen

Zoals de beste uren van de dag
die van de late middag zijn
wanneer het zonlicht milder wordt,
de hemel rijk van zachte schijn.

Zo is het goed wanneer het vuur
van jonge hartstocht is verteerd
nog op de weg een metgezel
te vinden, die mee huiswaarts keert.

De late uren zijn de beste,
als late liefde wonderbaar,
want geen illusie, enkel goedheid
brengt dan de wijzen tot elkaar.

[1954]

Onze Vader

Voor plaatselijk gebruik

Onze Vader die in de hemel zijt,
geef Suriname nog een beetje tijd
om ook zijn eigen naam te heiligen
en tegen broedersmaad te beveiligen.

Dat uw Rijk voor arm en rijk mag komen,
ànders dan zoveel hebzuchtigen dromen.
Want voordat hier werkelijk uw wil geschiedt,
vraagt men eerst nog: ‘Wil die minister het niet?’

Intussen is 't slecht met het dagelijks brood;
te velen slaan tijd en ontwikkelingsplan dood
en te weinigen maken iets anders dan schulden.
Verraad kost hier langzamerhand nog geen gulden.

Maar Gij die zelfs boeven vergeving schenkt,
open het hart van dit volk dat u krenkt, -
dat het vrede bemint en elkaar durft vergeven
om eensgezind volgens uw voorschrift te leven.

En leid ons niet in de verzoeking van haat,
van afgunst, nijd, wantrouwen, eigenbaat, -
maar verlos onze vruchtbare, moeilijke aarde
van moordenaars, drugs en opstandige haarden.

Want u zijn de kracht en de heerlijkheid;
Gij kent elke kas, ieders eerlijkheid
en weet wie hun buur geen bezitting ontnamen.
Bescherm hun bestaan en geheel Suriname,
in eeuwigheid, amen.

Dit bidt u, in afwachting van een bekwamer,
de voorzitter van onze Rekenkamer.

[1957]

Inzameling voor de stormramp

't Gebeurt nooit hier. Neen? Tenzij later...
Ons treft geen stormramp, deert geen water...
't Is hier geen Holland; in òns land
woont niemand bij het modderstrand.
't Is zo, mijn waarde. Groot gelijk!
Geen zorg drukt ons voor duin of dijk.
Gods water laten *wij* maar lopen
over Gods land, en blijven hopen...

Maar eens, 't is weldra te verwachten,
zijn wij aan 't eind van onze krachten
en dijk noch dam door ons gebouwd
die hier de vijand buitenhoudt, -
de vloedgolf onzer vadsigheid
en vruchteloze broederstrijd.
Dan stijgt ons 't water tot de lippen
en wij verdrinken als de kippen.

En nergens in de nood dier tijden
verwerven we iemands medelijden.
Die dag wordt onze doem vervuld
als wij vergaan door eigen schuld.
Geef, geef vandaag met milde hand,
maar denk daarbij aan eigen land:
Bouw! Breek niet af, maar dicht de scheuren!
't Is de hoogste tijd. 't Kan *hier* gebeuren.

[1953]

Vaderland in de verte I
Jozua 1-6[aant.]

De tien plagen ontvluchtten zij
vliegend over de bloedrode zee
- overtocht nu er geen doortocht meer is -
onderweg naar hun veertigjarige banning.
Zwervers door Bijlmerwoestijn en het dal
van de gouddronken Noordbatavieten,
de Schelfzee die drooggelegd werd
maar geen plaats biedt, geen plekje voor kinderen
met donkere ogen en huiden niet winterblank.

Zo staan ze nu voor de muren van Jericho,
hoge bewalling rondom het binnenhof
waar zich de vorsten beraden over hun lot,
gaaien en uilen omzwermd - omineus.

Er vallen geen muren. Alle getoet is vergeefs
want Jozua is zoek - komt nooit meer.
Maar straks gaan de poorten weer open en wappert
hoog op de transen de vlag met de kleur
van de sinaasappelen uit het welvarende
land van belofte. Als eerst maar buiten
soldaten en kinderen gesneuveld zijn.

En in rampspoedig Egypte druilt de regen,
de vuile was van de achtergeblevenen
halfstoks aan staken die bladerloos werden:
de vlag van 't beroofde republikeinse land.

[1973]

Vaderland in de verte II
Sicut formica formosa[aant.]

Zoals de werkmier uitwijkt, maar niet loslaat
- Indiaanse eigenschap -
zo leef ik wel in ballingschap,
vrijwillig (Bel-Exil)
maar je vergeten kan ik niet.
- Niets van al wat goed was:
regenmorgens, natte tuinen,
middag steil van zon, en avond
net als vogeltjes zo kleurig en zo zacht.

Maar mensen houden niet van mensen,
en wanneer de Kaaskop lacht,
o Kaffer, pas dan op je kippen!
Slacht en pluk ze, voordat je ook elkander
plukhaart, afslacht. 't Is een boze tijd.

Mogen wie dit doen gauw lichter worden,
met hun huichelachtigheid verdorren
tot wat cellofaan
gewikkeld om je bloemen.

'Jeruzalem, Jeruzalem, eer ik je kon vergeten...'
Iedereen heeft zijn Jeruzalem;
het mijne
heet
- verdomme -
Suriname.

[1975]

Vaderland in de verte III
Ahasverus[aant.]

Hij wist de Heiland niet te helpen en moest toen
gaan zwerven in onsterfelijke ballingschap
met eeuwig heimwee naar de plek
waar eens zijn liefde onwil werd.

Ik kon u ook niet helpen, mijn geboorteland,
hoezeer ik het verlangd heb en getracht,
misschien te veel met mijn gedachten
en te weinig met de daad waarbij het leven
op het spel staat. Sterven voor het vaderland
doen de soldaten; maar te leven vergt
een lange dienst en eindeloze duldzaamheid
van burgers die geen burgers zijn, slechts dienaar
van de Staat. En niemand is de Staat.
Maar allen zijn in staat, zegt men,
en ‘men’ is plotseling: geen sterveling.

Zo ben ik nu alleen en zonder land
behalve dan het dromenland dat ik verzaakt heb,
rusteloos en overal, zoals Ahasverus.

[1975]

Fabeltje van Ladéveine

Een Haas - bijzonder dwaas -
verbeeldde zich de baas
van elk dier in het veld en bos te zijn.
Hij beet de Buidelrat, sloeg het Konijn,
hij haalde uit naar 't Waterhoen,
wou zelfs de Duif de dood aandoen.
Hij schopte naar de Olifant,
hij riep: ‘Leeuw, jou maak ik van kant!’
Met al zijn energie gebarend
verjoeg hij zelfs voor kort de Arend.
Hij zag in zijn verbolgen waan
elk bosdier voor een Goliath aan
en dacht dat hijzelf David was
(al deed hij steeds van angst een plas)
die 't land voorgoed verlossen zou
van Tijgerkat en van Karbouw,
zodat daarin alleen zou wonen
wie aan de Haas respect wou tonen.

De dieren liet hem eerst kort
zijn gang gaan, zagen 't meer als sport
en schijnvertoon dat mettertijd
wel zou verdwijnen. Zijn gebijt
deed niemand werkelijk pijn... totdat
de krokodil het spugenszat
en moede werd. Dit dwaas gedoe
bekeek hij met de ogen toe,
maar... met een open muil waarin
- al was het ook met tegenzin -
in één hap onze astrante Haas
als klein brok hollekiezenaas
eer hij het wist voorgoed verdween
met huid en haar, met vlees en been,
voor al dat luid gesnoef in ruil.
Er was geen tijd zelfs voor gehuil.

Is Suriname soms het Haasje
onder Bevel van 't Druggenbaasje?
Lees dan voor wat genoemd werd, hier
iets anders dan zo'n fabeldier.
Staan voor Karbouw en Tijgerkat
de bossen en onze ertsenschat?
Of voor de Duif en 't Waterhoen
geen vrede en het staatsfatsoen?
Zouden de Rat en het Konijn
soms niet de brave burgers zijn
en brult de Nederlandse Leeuw
nu nog niet boos om 't loos geschreeuw?
Of is de grote Olifant
soms met het I.M.F. verwant?
En de Arend - denk nog even na -
is die misschien de U.S.A.?
Brazilië soms die Krokodil?
Dan Haasje, rep je, hou je stil.

Je houdt dit snoeven niet lang vol,
maar graaft je 'n graf in eigen hol...
Wie net als jij nog hulp behoeft,
zorgt dat hij arbeidt en niet snoeft.
En mogelijk krijg je eens zelfs spijt
van teveel onafhankelijkheid.

[1990]

Zelfs de kinderen zingen:

Lang doren, lang doren,
de straten zijn vol voren,
de straten zijn één modderpoel,
de stad is een vervuilde boel.
Is er dan geen Smit* in het land
die de straten maken kan?

Lang doren, lang doren,
we zijn te vroeg geboren.
Over honderdvijftig jaar
zijn de straten misschien klaar.
Is er dan geen Man in het land,
die de sufferds schuift aan kant?

Lang doren, lang doren,
ze willen het niet horen:
ieder gat hier in de straat
toont: 'Niemand is tot iets in staat.'
Is er dan geen echte Man
die de zaak verbeteren kan?

Lang doren, lang doren,
men kan gewetens smoren,
één, twee keer, maar niet altijd.
Straks komt weer een goed beleid.
Dan komt eindelijk in dit land
brood en werk voor elke hand.

[1953]

* Smit: de toenmalige minister van Openbare Werken en Verkeer - A.H.

O, Surinamers!

Al wie hun verzet voelen tanen,
bereid zijn tot compromis,
zich reeds overwinnaars wanen
en 't regelen een-twee-drie,
vergeten wat Churchill beloofde
zo gauw hij zijn strijd tegen Hitler begon:
dat hij die zo vast in victorie geloofde,
alleen sprak van ‘bloed, zweet en tranen’ -
maar won!

[1993]

Valedictum

Je wilt dus weg? Goed, lazer dan maar op,
maar leuter niet meer zulke dikke woorden
als ‘eigen land’ en ‘opbouw’ of ‘ons volk’,
die wij tot brakens toe al jaren hoorden.

Verwaande kletsmeneer, net als tienduizend meer
met oratorische oudewijven-praatjes!
Het is zo makkelijk te zeggen ‘Ik ga weg,
de mensen deugen niet, ze struikelen over gaatjes;
het is zo moeilijk hier...’ Natuurlijk, vod,
dit is een land voor pioniers en niet voor klieren.
Er moet gewerkt, gedragen en gedaan,
meer dan de wespen doen, de houtluis en de mieren.

De druk schept drukte, er is zovéél te doen,
een heilig ongeduld bezielt en laat niet vluchten.
Er moet gerooid, gespit, gezaaid, geplant,
al rijpen pas na generaties vruchten.
Maar jij hebt steeds gepraat en anders niet,
praat nu in Holland bij de mooiewoorden-kramers.
Je hebt gelijk, je hoort hier niet meer thuis
bij ons die blijven, - echte Surinamers.

***

Dit schreef ik meer dan dertig jaren her,
met hart en ziel verknocht aan Suriname's welzijn,
toen ik daar werkzaam was met slechts één doel: vooruit!
Daarom kon ik zo bitter soms, meedogenloos en fel zijn.
Veranderd is het ‘onafhankelijk’ land sindsdien
in een verpauperd oord dat iedereen ontvluchtte
die er de kans toe zag. Vooral na het geweld
van militaire moord en roof, de rampen die men duchtte.

‘Het land is omgedraaid, de poes eet hier nu sla’,

zeggen de oudjes, hongerend en stervend,
net als de kleuters ondervoed, verwaarloosd,
een criminele jeugd in stad en dorpjes zwervend.
En dit terwijl wij staan te trappelen in den vreemde
om naar 't beroofde land terug te keren...
Geen afgebedeld welkom houdt ons vast,
maar... eerst moet recht naast vrijheid ginds regeren!

III
Buurpraat
vertaalde gedichten

Kruising[aant.]

(Langston Hughes)

Mijn ouweheer is een blanke vent
en mijn ouwe moeder is zwart. -
Als ik ooit mijn blanke vader vervloekt heb,
dan slik ik 't weer in, voor mijn part.

En vloekte ik ooit op mijn zwarte ma,
en wenste ik dat oudje in de hel,
dan spijt het me zeer voor die euvele wens,
ik wens haar vandaag alles wel.

Mijn ouweheer stierf in een prachtig huis,
mijn moedertje stierf in de stank. -
Nu vraag ik mij af waar *ik* sterven zal,
die geen van twee ben, zwart noch blank.

Creools meisje[aant.]

(Leslie M. Collins)

Wanneer je danst,
denk je dan aan Spanje, -
purperen rokken en klettrende castagnetten,
Creolenmeisje?

Wanneer je lacht,
denk je dan aan Frankrijk, -
gouden wijn en smeltende menuetten,
Creolenmeisje?

Wanneer je zingt,
denk je dan aan jong Amerika, -
grijze geweren en borende bajonetten,
Creolenmeisje?

Wanneer je weent,
denk je dan aan Afrika, -
blauwe nachten en vluchtige chansonetten,
Creolenmeisje?

Dienstmeisje[aant.]

(Aquah Laluah)

De kalebas waarin zij mij 't eten gaf,
was als sandelhout gepolijst en glad;
vis zo wit als het schuim van de zee,
gepeperd en goud-gebakken daarin.
Dan bracht ze palmwijn, die zorgeloos slipt
uit de slapende palm zijn honinglip. -
Maar wie kan weten of zelfs vermoeden
wat ongetelds mij haar ogen boden?

Duisternis[aant.]

(Angelina W. Grimké)

Er is een boom bij dag,
die 's nachts een schaduw heeft,
een grote zwarte hand
met vingers lang en zwart.

En door de duisternis,
tegen een witman's huis,
daar in de lichte wind
graait, graait de zwarte hand
de stenen langs.

De stenen zijn bloedkleurig en heel klein.
Is dit een zwarte hand
of is het schaduw slechts?

Twee bruine jongens in een kerk[aant.]

(Frank Horne)

Het past dat jullie hier zijn,
kleine bruine jongens
met je ogen als van Christus
en je krullend haar.

Kijkt, nu je daar zit onder het kruisbeeld,
waaraan hij hangt, genageld en doorboord,
met laag-gezonken hoofd
en ogen blind van bloed dat druipt
de doornenkroon omlaag.
Kijkt goed.
Je moet dit alles weten,
want Judas' kus zal branden op je wang,
en jullie zult ook verloochend worden
door je Petrus.

En Gethsemane
zal je volledig kennen...
Ja, Gethsemane...

Jullie zult ook lijden onder Pontius Pilatus,
de ruige snede voelen van het ruwbehouwen kruis,
wanneer je schouder zich verheft...

Bespuwen zal men je gezicht
en lachen...
Je te midden van de dieven kruisigen
en dobbelen om je kleed.

En hierin zal je Gods Zoon overtreffen, -
want op deze aarde
zult je ook de Hel ervaren...

Kleine bruine jongens,
met je ogen als van Christus
en je krullend haar,
het past dat jullie hier zijn...

Ook ik zing Amerika[aant.]

(Langston Hughes)

Ook ik zing Amerika.

Ik ben de zwartere broeder,
word gezonden om te eten in de keuken
wanneer net gezelschap komt.
Maar ik lach,
en eet me rond
en word heel sterk.

En morgen
zal ik aan tafel zitten
als er net gezelschap komt.
Niemand zal mij nog eens
durven zeggen:
'Eet maar in de keuken.'
Straks.

Bovendien,
ze zullen zien hoe mooi ik ben
en erg beschaamd zijn.

Ook ik ben Amerika.

Slavenveiling[aant.]

(Frances E.W. Harper)

De verkoop begon, - jonge meisjes bijeen
in weerloos geslagen verworpenheid,
wier gesmoorde snikken van diepe wanhoop
haar troosteloosheid en angst verbreidt.

En moeders daarbij, met schreiende ogen
aanziend haar dierbaarste dochter, - te koop!
Onstelpbaar krijt òp haar bitter geweeklaag,
als 't goud van de sjachertiran smoort haar hoop.

En vrouwen, met al haar liefde en waarheid
- deugd die in zwarte gestalten ook wijlt -
staren de echtgenoot aan van haar jeugdtijd
met angstpijn die niemand kan malen of peilt.

En mannen wier enige wandaad hun kleur was,
de indruk en vorm van hun Scheppers hand,
en tengere, schuchtere kinderen zijn ook in
die klagelijke troep opgesteld aan de kant.

Gij die Uw liefde ooit te ruste moest brengen,
geweend hebt over haar koude klei,
kent de pijn niet die schrijnt in de borsten dergenen
wier liefste zo wreed wordt ontrukt aan hun zij.

En weet niet hoe troostloos verlaten de boezem
van hen die het lot wreed uiteenrukt, hen smart,
noch hoe dof en hoe zwaar het gewicht van dit noodlot
de levensdrup perst uit hun schrijnende hart.

Wij zijn gelovers geweest[aant.]

(Margaret Walker)

Wij zijn gelovers geweest in de zwarte goden van een oud, oud land;
geloofden in de geheimen der zieners en in de magie van de tovenaars
en de kracht van des duivels boze trawanten.

En in de blanke goden van een nieuw land waren wij gelovers, die
in de genade van onze meesters en in de schoonheid van onze broeders
geloofden en in de bezweringskracht van de nederigen, van de zuiveren
en van de getrouwen.

Noch de slavenzweep, noch het touw der lynchers, noch bajonetten
konden ons zwart geloof vermoorden. In onze honger behielden
wij onze welkomsttafels en in onze naaktheid de glorie van
het lange witte kleed. Wij zijn gelovers geweest in het nieuw Jeruzalem.

Wij zijn gelovers geweest die gierige, grijnzende goden voedden,
zij die een Moloch gelijk onze zonen en dochters, en onze kracht,
onze wil, onze geestelijke pijnen vragen. Wij zijn gelovers geweest,
zwijgend en star en verbeten en sterk.

Wij zijn gelovers geweest, die de wereld onze substantie schonken.
Met onze handen hebben wij heel een volk gevoed, en uit
onze sterkte heeft men de nooddruft gewrongen van heel een
natie. Onze zang heeft de schemer vervuld en onze hoop
was heraut van de dageraad.

Nu staan we klaar voor de toets van een brandend ijzer, voor
de slijpende adem van vele gesmolten waarheden, - dat het oog
van de blinde mag zien en het oor van de dove mag horen
en al de tongen van het volk vervuld mogen zijn
met levend vuur.

Waar zijn onze goden, dat zij ons slapende laten? Stellig

zullen de priesters en predikers en de profeten ons horen. Stellig,
nu onze handen leeg, onze harten veel te vol zijn om
te bidden, zullen zij ons verstaan. Stellig zullen de heren des
volks ons een teken zenden.

Wij zijn gelovers geweest, die veel te lang in onze lasten geloofden
en in onze halfgoden. Nu wenen en bidden niet langer
de arme behoeftigen; zij die lang geleden staan op, en onze vuisten
slaan zich te bloed tegen de tralies
met vreemde aanhoudendheid.

Lied aan de Guyana's[aant.]

(Luz Maria Durand)

Drie Guyana's als drie vensters
uitziend naar het morgenrood...
Drie Guyana's, drie gezusters,
dochters van een koning groot.

*

Suriname, steeds in 't midden,
heeft een glimlach van de zee
en gewar van dichte bossen zijn haar armen alle twee,
stevig in hun diepe omhelzing...

*

En terwijl de nevels glijden,
zilvervissen in de lucht,
gaan en komen onophoudelijk
neger-ritmen, het gerucht
van de pauken, 't grillig mengsel
van geschreeuw en hoog gejoel,
waarvan de echo's palmenrijen
wuiven doen in de avond zwoel,
net als dansende Javaansen,
Hindostaansen en Chinezen,
onvermoeid van wervellust.

*

Bleekgewangde drie Guyana's,
met als bloed de toverstroom
die verlangens van het Oosten
mengt in de ader van het Westen

tot een magnifieke droom, -
van u drieën hangt de grootheid
af der wezens van weleer,
die verrijzen en zich rijen
aan uw ideaal, uw vrije
toekomst, licht van zon en eer...

*

Uw nacht is een ‘kotomisi’
met een wijde, donkere rok,
rijkelijk geborduurd met sterren
van uw schitterend wachtend lot,
wijzend naar de naaste jaren...
En wanneer de babbelwind
harmonieus zijn ‘taki-taki’
langs 't exotisch pad begint,
dat oneindig ver zich uitstrekt
onder 't koningspalmenbos,
woelt het lachen van bevrijde
slaven nieuwe klanken los:
schoonste hymne ooit aangeheven
door de mensheid aan het Leven!

Guinee[aant.]

(Jacques Roumain)

't Is de trage weg naar Guinee.
De dood brengt je daarheen.
Hier zijn de twijgen, de bomen, het woud.
Hoor het gedruis van de wind in zijn lange haar van eeuwige nacht.

't Is de trage weg naar Guinee.
Je vaders wachten je zonder haast
op de weg, ze palaav'ren, ze wachten.
Dit is het uur dat de krekels kletteren als knekelkralen.

't Is de trage weg naar Guinee.
Geen lichtende ontvangst zal je geworden
in 't zwarte land van de zwarte lui:
onder een walmige hemel van vogelkreten doorboord,
rondom het oog der verzande rivier
staan de wimpers der bomen tegen 't rottende licht.
Dáár wacht je aan de oever een vreedzaam gehucht,
en de hut van je vaders, de harde familiesteen ook,
om eindelijk je hoofd op te rusten.

Oud slavenlied

(Surinaams, 1e helft 19e eeuw)

Mijnheer, mijnheer, vergeef het kind,
bedenk veeleer, bedenk hoe eens
u mij zo innig hebt bemind
en hoe ik nog steeds van u hou.
- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

Totdat u hier als schrijver kwam
had ik van mannen nog geen weet.
Wat hield u vreselijk veel van mij
en hoe hou ik van u nog steeds.
- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

Ik noemde u ‘mooi schrijvertje’,
u heeft mij aan mijn min ontrukt.
Wat hield u vreselijk veel van mij,
hoezeer hou ik nog steeds van u.
- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

Toen gij uw Jaba kussen gaaft,
heb *ik* gezegd: hou op! hou op!
U maalt om valse liefde niet,
hoe doet u anders zo vandaag?
- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

Mijnheer, mijnheer, gedenk het kind
dat reine liefde u bewees.
Ik smeek u, ik verzoek u, ach,
Basja, is 't niet genoeg geweest?

- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

- Hoezo? ik zeg toch, sla erop!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!
Ik zeg, vooruit! Sla er op los.
Al valt ze 'r ook morsdood bij neer.
- Bastiaan, sla! 'k Wil dat je slaat!
Die vrouw maakt me verschrikkelijk kwaad!

Aanhef

(Trefossa - Henny de Ziel)

Overeind! Liggen weer!

Mijn hart streeft voort
bij donker en dag.
Ter rugge aller dingen is
nog méér gesteld.
En ieder uur stuwt weg
in een gekamp
om - opstaan, liggen, verder gaan -
in andere humus te belanden.

Een echt gedicht...

Een echt gedicht is iets schrikwekkends.
Een echt gedicht is een strijd totterdood.
Een echt gedicht is een ander land
waarheen je kunt gaan
als je eerst bent gestorven.

Een echt gedicht zijn resterende woorden
als al de andere die in je leefden verspoeld zijn,
een blote pit,
maar een die ontkiemen kan
tot een nieuw leven.

Stort dan over mij hen,
Arusubanja - val van deze aarde.
Misschien, op een keer, op een keer
breekt mijn mond dan open
om voor de onnoozlen twee woorden te spreken
die, als ze gegroeid zijn, gerijpte sterren afwerpen,
die ik thans zoek.

Heilige

Dit stuk papier
dat geduldig wacht
om de tekens van mijn geest te dragen,
is heilig
is heilig als Gods aangezicht.

Wanneer zelfs hinken
mijn gebed niet hinken meer kan,
om Gods geheugen aan te roeren,
zal niemand weten hoe weinig dit is,
niemand...

Geen mens zal kennen
mijn rouw,
als dit blanke papier hier
voor niets blijft wachten
omdat ik niet verre genoeg ben gedoken
mijn pen te vullen
met zwartheid
van mijn diep bloed.

Adem

Bederf op 't ogenblik mijn denken niet,
roe mij niet om waar-ook te kijken.
Mijn hart heeft mij gepord te gaan
tot een stille beek, ver weg.

Zeg niet dat 't juist wègrennen wil
uit vrees voor strijd en kindgekrijt,
rondom mij is zovéél rumoer,
wat moet ik doen? mijn bloed wil rust.

Ik zal aan de oeverkant een droomland zien,
waar alles zoeter is dan hier,
geen schrikverhaal mij hinderen zal.

Keer ik nog eens terug, dan word
ik wel een beetje beetre mens,
die lachen kan en slaag aanvaardt.

Ik kende een lied...

Ik kende een lied toen ik een jongen was,
een nietig joch, dat niet naar school toe ging.
Grootmoe wiegde op haar schoot in slaap
mij samen met hem, tot de nacht inviel.

Nu ben ik hier; de wiegentijd heel ver.
'k Vloog weg: zoveel dat heel mooi was.
Ik kende 't lied, maar ken het nu niet meer
en 't komt niet weer, hoe ik ook vlei of drein.

'k Verloor het lied, maar niet het zoet
van vroeger, toen ik Grootmoe hoorde:
tot nu toe, somtijds, voel ik het.

Dit zijn de dingetjes die blijven; wat het leven
wegsmijt of uitwerpt op de grond,
blijft in je binnenst zoals goud in de longtom* beklijven.

* longtom: houten trog voor het wassen van goud

Opzij

Ze openen zichzelf voor de zon,
de groene geblaarten,
tot honger naar groei
de bolsters naar zaden doet scheuren.

Ben ik 't?
Antwoord dan... Antwoord!
Danstrom, ben ik 't?
Wat roffelt er zo,
wat 's ontwaakt?

Koorts, koorts
doorschudt me,
omdat de bittere kracht van mijn borst
uitbreken wil.
Opzij!
Wat in de put is geketend,
zal losrukken, klaar licht ontmoeten.

Aardmoeder

Ik ben niet ik,
zolang als mijn bloed
voor jou niet vertroebelt
binnen de duizenden draden mijns lijfs.

Ik ben niet ik
zolang als mijn wortels
niet dalen, niet schieten,
mijn aardmoeder, tot in je hart.

Ik ben niet ik
zolang ik niet klaar ben
met bergen, met dragen
je beeltenis binnen mijn ziel.

Ik ben niet ik
zolang je 't niet uitschreeuwt
van blijdschap of pijn
binnen mijn stem.

Klein spel

Trommelaar, wees onvermoeid
- tulun-tun-tun, tulun-tun-tun -
trommelaar, je acht,
je raakt mijn zwerfziel,
ik laat niet af.

Trommelaar, wees onvermoeid
- ik-zal-leven-ik-zal-sterven-ik-zal-sterven-ik-zal-leven -
trommelaar, je raakt,
je wekt mijn zwerfziel,
ik laat niet af.

Trommelaar, wees onvermoeid
- tulun-tun-tun, tulun-tun-tun -
Mijn rommelaar, wees onvermoeid,
verander niet van maat,
indien je ophoudt
blijf ik steken.

Tromme-laa-ar...!

Suriname

Bloed van de voorouders
doopte je aarde.
Je zand zoog
en dronk de droppels,
Sranan
toen de borstkas der voorouders
werd doorboord.

Op jouw akker moeten we groeien.

Fajalobibloem,
dynamiet dat zo fel opent je praal,
moet bliksemen zijn rood
moet brande' in ons bloed;
dan overstromen de bloemen ons leven
voor 't grote verjaringsfeest
dat Suriname met ons verwacht
al zo lang.

XXX

Als ze mij uit hun gedachten geslingerd hebben
- zij die van pijpaarde zijn -
zal ik de nokken der huizen vastgrijpen,
knijp ik de toren vast aan mijn borst,
werd ik een oogje op jou,
ster aan het firmament,
die de wijzen de weg wees.

Ster voor de wijzen
geef mij een plaats op je rug,
zeil met mij voort langs de lege luchten.
Aan de wilde winden
klamp ik mij vast,
aan je vuurpriemen vast.
Ik zal niet vallen
omdat ik wil gaan,
ik wil gaan
tot waar je rustig zult zijn
aan het oer-begin
waar het Goede neerligt,
het lijf ontbloot.

Dit uur...

Dit uur verbreedt zich zo sui-ui-zend...
aanvang, einde,
hoogte en diepte,
linker en rechterzij
dansen licht weg
zoals - op de heide -
zonne
gloeit.

als jij alleen overblijft,
jij alleen zo moederziel,
is 't leven bleek,
bleek als de mist.

mijn armen omvlechten mijn knieën,
mijn hoofd is gebogen.
- wervelwind, wervelwind! -
duizeling bevangt me.

moedertje, moedertje!
wat gebeurt er zo dadelijk?
help je jongen...

Een enkel goddelijk ogenblik...

Een enkel goddelijk ogenblik, niet meer,
blijft tollend in ons midden staan.
Mijn zijn vlees is gespannen
als wanneer honderd jaren
omspannen zijn tot één:

Sisi, moedertje,
opnieuw moet ik je naam aanroepen,
behoed mij!
Ik ben een pijl
die naar hier werd geschoten.
Wee mij!
als ik niet aankom
om te doorboren
het vel van de tijd.

Calvarië

Heer, gij moet niet boos zijn
als ik u soms vraag hoe 't komt
dat mijn voorgeslacht
in slavernij
zo'n tijdperk kon doorstaan, -
...zóveel pijn!

Uw zoon op Golgotha
voltooide zijn taak.
Hij wist al de waarde, al de winst
van zijn dienen.
Hij wist dat gij luisterde,
dat een vader aanzag
hoe hij leed.

Heer, gij moet niet boos zijn,
maar wat wist
mijn voorgeslacht?

Nacht

Een kralensnoer brak
tot stukjes goud,
ze vielen en vielen
op duistere grond.

Een kralensnoer brak
tot nootjes ruw goud,
ze vullen het luchtruim zozeer.

Ze pinkeleblinken
met schittergeflikker
ze pippereknippen de ogen.

Nu hef ik mijn hoofd,
mijn hart is vervuld
van en heel fijn plezier,
ja, voorwaar.

Een kralensnoer brak
zodat duizenden sterren
mijn tuintje bestrooiden.
Daar rolden zeg weg.

Kopenhagen

Wat is ginds aan zee te zien?
Wel-wel!
Waternimf, zit jij daar
op die steen?

Waternimf, ik ken je,
werkelijk.
Waternimf,
kou nou-ou...

Je gouden kam, waar
is die dan?
mijn liefje, zeg 't me eens,
aan mij alleen.

Waternimf, je staart me aan
zo stilletjes...
Jaja, ik weet wel waar hij is:
in Surinaam.

Servus

Zoen me vandaag maar vaarwel, blanke meisje,
zacht zal ik noemen je naam.
We zullen niets vertellen
- alleen overdenken,
hoe we verzonken
dronken
van droom.

Liefde vertroebelde en stoorde onze geesten,
je kussen kan klikken over ons spel,
onze zoete gevlei
tot de muziek onzer harten
dooreengemengd één werd.

Liefde vertroebelde en stoorde onze geesten.
Leven bedierf ons het spel,
ons zoete gevlei
tot de muziek onzer harten
dooreengemengd één wordt.

Wis af je ogen.
De winter zal wijken,
kleuren gaan open
in duizenden knoppen.

Kus me vandaag maar vaarwel, blanke meisje,
zacht zal ik noemen je naam...

Lente

Vandaag is een geschenk.
Heel het lichaam is tong om te proeven
wit-schuimend plezier.
Koperen bekkens,
vandaag komt te voorschijn
uit koperen bekkens.

groen,
niets dan groen,
hier net als ginds
niets dan groen.

treed aan,
trots meisje,
half-hindoestaanse,
een kus eerst en nog een omhelzing:
witschuimen waterval van plezier.
Wat maakt vandaag mij opgetogen!

Feest

Zon,
mijn zon,
mijn eigen-eigen zon,
je aanschijn is volkomen ochtend.
Wat is er jonger dan de ochtend?
Wat is er sterker dan de ochtend?

Zon,
mijn zon,
mijn eigen-eigen zon,
wentel je wagen langs Suriname's drempel.
De ochtend moet gaan feesten ter stede,
moet gaan jaarmarkten op het water,
moet gaan dartelen in de bossen.

Zon,
mijn zon,
mijn eigen-eigen zon.
Wij zijn de kleischaal
de drink-kalebas, het blik.
Vul ons
met de ochtend.

Humor in excelsis[aant.]

(Trefossa)

De duivel kreeg het in de smiezen
dat - en nog voor het eind van 't jaar -
God's zoon - het was des Vader's wens -
een mens zou worden. Wat verrukking!

‘Dat nooit. Ik wil geen licht meer zien’
snoefde de duivel met zijn grote bek.
‘Ik leg de stroomvoorziening stil
van het hele firmament met al zijn sterren.’

Maar... oei! kortsluiting strooide vonken.
De duivel keek raar op zijn neus.
Hij schroeide lelijk baard en bakkes.

De engelstemmen zongen ‘Humor in excelsis’.
Ze giechelden ondeugend: Leve zij pro vobis
En baby Jezus slaakte de eerste kreet.

Verantwoording

Het overgrote deel van de in deze uitgave opgenomen poëzie is nooit eerder verschenen. Voorzover viel na te gaan geldt dit niet voor de volgende gedichten die verspreid werden gepubliceerd. De gedichten in het Sranantongo verschenen eerder zonder uitzondering in afwijkende spellingen (die in het navolgende buiten beschouwing blijven; bij de varianten wordt de oudste versie telkens het eerst vermeld). Dank gaat uit naar de heer Jan Bongers die de Sranan poëzie heeft uitgetikt.

Dyeme fu Sranan/Zuchten om Suriname

werd afgedrukt op het bij Leo Victor te Paramaribo gedrukte, *Programma* voor een feestelijke ontvangst, woensdagavond 3 februari 1954, 8.30 uur, in de Buiten-Sociëteit 'Het Park' aangeboden door de Surinaamse delegatie der Kleine Commissie van de Conferentie Nederland-Suriname-Nederlandse Antillen (4 ongenummerde pagina's, 15,7 × 22,7 cm). Ten opzichte van die versie zijn er de volgende varianten:

r. 2: de moro mi □ e moro mi.
r. 3: joe-sref' □ Yusref'
r. 8: watra-sé □ Watrasei
r. 11: son, □ son
r. 14: skien. □ skin,
r. 15: Foe □ fu
r. 19: Foe □ fu & psa, □ psa
r. 20: go... □ go.
r. 24: te neti kon... □ te net' fadon...
r. 26: djaso, □ dyaso
r. 27: wi de tan □ wi sa tan
r. 29: sa kiri mi □ e kiri mi,
r. 31: wi sa tan foe si □ wi tan dya fu si
r. 32: san bakra doe? □ san bakra du.
r. 40: Sranan □ Sranan,

In de Nederlandse vertaling:

r. 7: Paramaribo; □ Paramaribo,
r. 9: bananenboom □ bananeboom
r. 10: ochtenduur... □ ochtenduur,
r. 12: vuur... □ vuur.
r. 14: bloesemhuid... □ bloesemhuid;

r. 15: Te horen, hoe de gritjibi □ te horen hoe de ‘grietjebuur’
r. 18: staan... □ staan;
r. 19: Te zien hoe kotomisi's doen □ zien wat kotomisi's doen
r. 38: d'ooievaar. □ de ooievaar.

Exact dezelfde Sranan versie als die van het *Programmablad* werd opgenomen in J. Meijer & F. Ferrari, *Suriname. Volk en geschiedenis. Cultuur-historisch leesboek voor het mulo en de lagere klassen van A.M.S. en kweekschool.* C. Kersten en Co NV, Paramaribo 1955, p. 142 (met een tweede druk van hetzelfde jaar). De afsluiting van r. 28 met een komma in plaats van een punt is corrupt. In de Nederlandse vertaling staan drie varianten ten opzichte van de versie op het *Programmablad*:

r. 6: vlucht; □ vlucht,
r. 7: Paramaribo; □ Paramaribo

Tenslotte zijn de regels 10 en 11 abusievelijk omgewisseld.

In een Spaanse vertaling van Nicolás A. Pina Lampe, *Suspirar por Surinama*, werd dit gedicht als rijmprent (4 ongenummerde pagina's, 15,5 × 24 cm) aangeboden door Nicolás Lampe tijdens zijn bezoek aan Suriname, aan S.D. Emanuels, minister-president van 14 juli 1958 tot 31 mei 1963, aan Albert Helman en aan de Círculo Latino-Americano van Suriname. Deze rijmprent draagt geen datering, noch andere gegevens betreffende uitgever, drukker of plaats van uitgave.

Gedicht en vertaling volgens de versie in Meijer & Ferrari werden opgenomen in: *Kennismaking met de Antilliaanse en de Surinaamse poëzie.* Gekozen en ingeleid door J.Ph. de Palm en H. Pos. Sticusa, [Amsterdam] 1973, pp. 22-23. De abusievelijke omwisseling van de regels 10 en 11 werd ongedaan gemaakt.

Volgens deze versie bij De Palm & Pos werd de Nederlandse vertaling ook overgenomen op de Literaire Pagina van het dagblad *De Ware Tijd* van 17 augustus 1991.

Het gedicht werd integraal in het Sranan opgenomen, exact volgens de versie van het *Programma* uit 1954 in: Frank Martinus, *Albert Helman; de eenzame jager.* Cahier van het Instituut voor de Opleiding van Leraren 1, Paramaribo [1977], pp. 17-18.

Fu mi gudu/Voor mijn lieveling

werd opgenomen in: Michel Szulc-Krzyzanowski (fotografie) & Michiel van Kempen (tekst), *Woorden op de westenwind. Surinaamse schrijvers buiten hun land van her komst.* In de Knipscheer, Amsterdam 1994, p. 32. Met de volgende varianten in het Sranan:

r. 1: kumbatitei □ kumbat'tei
r. 7: Pe en pikin futu □ Pe en moi futu
r. 8: mi sa go baka. □ mi sa go waka.
r. 9/10: mofo, yu/di sab' □ mofo,/yu di sab'
r. 13: miti □ mit'
r. 17: bosi □ bos'
r. 18: bribi. □ bribi...
r. 21: kumbatitei □ kumbat'tei
r. 22: wani □ wan'
In de Nederlandse vertaling:
r. 5: gaat □ liep
r. 14: meiske. □ meiske!
r. 18: dan huil je even... □ je huilt dan even...

Lobisingi/Madrigaal

werd opgenomen in *De creolentaal van Suriname. Spraakkunst.* Door A. Donicie met medewerking van W. Campagne, Ph. van Daal, F. Lansdorf, R. Samson, R. Sloote. Radhakishun & Co NV, Paramaribo 1954, p. 138. Van dit boek verscheen in 1959 een herdruk. Ten opzichte van die versie zijn er hier de volgende varianten in het Sranan:
r. 16: go-wé... □ gowe.
De laatste strofe is niet opgenomen in 1954.
In het Nederlands:
r. 5: leven; □ leven,
r. 14: zijn... □ zijn.
Ook hier is de laatste strofe niet opgenomen.
Voorts zijn in de onderhavige uitgave telkens de vier laatste versregels van elke strofe in de vroeger gepubliceerde versies, teruggebracht tot twee versregels.
Exact dezelfde versie (in twee talen) als in *De creolentaal van Suriname* is te vinden in: J. Meijer & F. Ferrari, *Suriname. Volk en geschiedenis*, p. 115.
De Nederlandse vertaling volgens de versie-1954 werd overgenomen op de Literaire Pagina van het dagblad *De Ware Tijd* van 18 juli 1992.

Soleki masra Hooft/P.C. Hooft vertaald

geeft een geadapteerde versie in het Nederlands. Volgens de *Erotische gedichten* van P.Cz. Hooft. Ingeleid en toegelicht door C.C. van Slooten, 3de, herziene druk verzorgd door W.A. Ornée, NV W.J. Thieme

& Cie, Zutphen 1956 (Klassiek Letterkundig Pantheon 135-136), pp. 26-27, luiden de regels:

Minnaer.
Galathea siet den dach comt aen.

Galathea.
Neen mijn lief wilt noch wat marren
T sijn de starren,
Neen mijn lief wilt noch wat marren t is de maen.

Minnaer.
Galathea t' is geen maneschijn.

Galathea.
Hoe t' is noch geen een geslagen
Wat soud 't dagen?
Hoe? t' is noch geen een, t' en can den dach niet sijn.
[4 regels weggelaten]

Minnaer.
Waerom duirt de nacht tot t' avont niet?

Galathea.
Vreest se dat wij met ons beyen
Sonder scheyen
Blijven souden tot dat ons de doot verriet?
[8 regels weggelaten]

Minnaer.
Galathea hoe raeck ick van u hals?

Galathea.
Las den dach en wil niet lijen
T' langer vrijen,
Danck hebt van u sachte kuskens en van als.

Kot'singi/Strijdgedicht

werd integraal, zij het zonder Nederlandse vertaling, opgenomen, in: Frank Martinus, *Albert Helman; de eenzame jager*, pp. 19-20. De hier opgenomen versie vertoont de volgende varianten:

r. 2: Ma ala toe □ We, ala tu
r. 3: pikin foe wan □ pikin f' wan
r. 4: Gran-Tatá □ Grantata
r. 11: en Sranan na fu mi. □ lek' Sranan na fu mi.
r. 14: ati; □ ati,
r. 15: gangan; □ gangan,
r. 20: dja toe, - □ dya tu;

r. 21: Koeiman [corrupt = Koeliman]
r. 26: Fergit' □ firgit'
r. 30: en □ te & skin! □ skin.

Fu memre Sophie Redmond/In memoriam ‘dokteres’ Redmond

werd na het overlijden van Sophie Redmond op 18 september 1955 geschreven, en gepubliceerd in *Het Nieuws; algemeen dagblad* van 21 september 1955. Ten opzichte van die versie zijn er de volgende varianten. In het Sranan:
r. 3: ben-e opo joe doro □ mek' yu opo yu doro
r. 12: joe, - adjosi, □ yu. - Adyosi
In de Nederlandse vertaling:
r. 2: arme liên □ armelui
r. 3: deed je deur al vroeg open, □ deed je al 's ochtends vroeg beginnen,
r. 8: heelt ook zielepijn □ heelt zielepijn
r. 12: gedenken, - adieu □ gedenken. - Adieu

Man, no wakti.../Wacht niet, kerel...

verscheen voor 't eerst in: Michel Szulc-Krzyzanowski (fotografie) & Michiel van Kempen (tekst), *Woorden op de westenwind*, p. 33. Varianten in het Sranan:
r. 2: ai: □ ai;
r. 6: na □ n' ini
r. 10: baka. □ baka...
In het Nederlands:
r. 1: maar, □ maar, -
r. 16: cassavegebak □ maniokgebak

Adyosi/Vaarwel

verscheen voor 't eerst in het tijdschrift *Mutyama* 4 (1993), nr. 5 (*Lou Lichtveld - Albert Helman negentig jaar*), p. 94. Ten opzichte van die versie zijn er de volgende varianten in het Sranan:
r. 11: gado □ Gado
r. 13: kowru, □ kowru;
r. 15: tori - □ tori.
r. 18: ber'pe sey □ berpe-sei
r. 20: dray - a lati □ drai moro, a lati
In het Nederlands:

r. 4: verstrooid. vergooid.
r. 8: te eten, en ik gaf ze ook slaag. te eten en ik gaf ze ook weleens slaag...
r. 9: bij wijlen, bijwijlen,
r. 10: te doen... te doen.
r. 12: ook toch
r. 15: praten, praten -
r. 16: overmand. overmand...
r. 18: ik ga, de weg ik neem de weg
r. 20: Neen, 'k kom niet terug, - het is te laat. Neen, ik terug? 't Is veel te laat.

Koningspalmen

verscheen in de jaren '50 in het dagblad *De West.*

Misi Grada

werd speciaal geschreven voor Christine Dhaens toen zij een gedicht over ‘De vroedvrouw’ nodig had voor haar bloemlezing *Ik ben genoemd meisje en vrouw*, 1980.

Djoeka

verscheen in het tijdschrift *Eldorado* 1 (1949), nr. 8, met twee varianten ten opzichte van de hier opgenomen versie:
r. 5: ebbenhout ebbehout
r. 15: groot, - groot,
Het werd in de versie van *Eldorado* overgenomen in: J. Meijer & F. Ferrari, *Suriname. Volk en geschiedenis*, p. 92.
Het gedicht verscheen onder de titel ‘Bosneger’ in: Albert Helman, *Uit en thuis. Over reizen en hun gevolgen.* Aldus Uitgevers, Heusden [1984], p. 51, in een handelseditie, zowel als een bibliofiele uitgave in 100 exemplaren. Afgezien van de titelwijziging is er in de hier opgenomen versie slechts een variant:
r. 5: ebbenhout ebbehout

Oerwoudrand

werd onder de titel ‘Oerwoud’ opgenomen in: Albert Helman, *Uit en thuis*, p. 39. Afgezien van de titelwijziging zijn er in de hier opgenomen versie de volgende varianten:
r. 1: Het bos droomt Bos dromend

r. 5: Onvermurwbare □ Onvermurwbre
r. 8: bos □ woud
r. 9: malaria-roes □ malariaroes
r. 19: van de genezing: straks, de avondbries. □ van de genezing straks. De avondbries.

Op de Commewijnerivier

verscheen in: J. Meijer & F. Ferrari, *Suriname. Volk en geschiedenis*, p. 143 (met een tweede druk van hetzelfde jaar) als ‘Op de Commewijnerivier’. De hier opgenomen versie kent de volgende varianten:
r. 1: water □ water,
r. 2: zee □ zee,
r. 6: groen; □ groen.
r. 7: juist □ Juist

Cotticatocht

verscheen in de jaren '50 in het dagblad *De West.*

Bij een foto

is de tekst van een scène uit de vaudeville van Edwin Thomas en Albert Helman *De negen muzen* uit 1957. Helman tekent hierbij an: ‘Op het toneel alleen een oudere creoolse vrouw die met de foto van haar zoon in de hand goed hoorbaar voor zich uit mijmert.’

Oud paleis (Paramaribo)

verscheen eerder in: Albert Helman, *Uit en thuis*, p. 27. Varianten: in de titel is ‘paleis’ met een hoofdletter geschreven
r. 5: opvoert □ voert
r. 7: uitzwaaiden □ uitzwaaien
de witregel na ‘daarbuiten, -’ is weggelaten.

De lift

wordt door Helman van het volgende commentaar voorzien: ‘Ten tijde van het ongeluk met de hospitaallift was dr. G. Kletter minister van Volksgezondheid. Vandaar de “Kletterpijn” na “veel gekletter”.’

Vaderland in de verte

verscheen eerder in: Albert Helman, *Verzamelde gedichten.* Orion/Colibrant/Desclée de Brouwer, Brugge 1979, De gulden veder, pp. 237-

239. Ten opzichte van de daar opgenomen versie van de cyclus zijn er enkele varianten:

I, r. 21: druilt in de regen □ druilt de regen,

II, r. 1: draagmier □ werkmier

r. 6: alwat □ al wat

r. 8: zon □ zon,

III, r. 5: geboorteland □ geboorteland,

Van het tweede vers van deze cyclus verscheen bij gelegenheid van de tachtigste verjaardag van de dichter (7 november 1983), op initiatief van Max Nord een rijmprent met het handschrift van het vers van Helman uit het archief van Sticusa (4 ongenummerde pagina's, 24,8 × 35,7 cm). Erwin de Vries maakte daarbij een tekening. Het motto ‘Sicut formica formosa’ is daarop bij wijze van titel boven het vers geplaatst. De rijmprent werd te Amsterdam gedrukt door Piet Clement in een oplage van 50 exemplaren. Onder de rijmprent staat als ontstaansdatum: X-75. Afgezien van de hierboven aangegeven drie varianten, geeft de rijmprent:

r. 3: (Bel-Exil) □ (Bel-Exil), [op r. 4]

r. 4: Niets □ - Niets [op r. 5]

r. 8: mensen. □ mensen, [op r. 10]

r. 9: En □ en [op r. 11]

r. 10: kippen. □ kippen! [op r. 12]

Voorts is op de rijmprent het enjambement, met uitzondering van de laatste strofe, geheel afwijkend. Ik geef alleen de eindwoorden: ...loslaat/ ...ballingschap,/ ...vergeten/ ...was:/ ...tuinen,/ ...vogeltjes/ ...zacht.// ...mensen./ ...lacht,/ ...Slacht/ ...elkander/ ...tijd.// ...worden,/ ...verdorren/ ...bloemen.

Het derde vers van de cyclus werd onder de titel ‘Ahasverus’ voor het eerst gepubliceerd in *Sticusa Journaal* 6 (1976), nr. 4 (30 juni) met een sterk afwijkend (en vermoedelijk corrupt) enjambement, alsook afwijkende interpunctie. Ik geef alleen de eindwoorden: ...moest/ ...onsterfelijke/ ...naar/ ...werd.// ...geboorteland/ ...getracht/ ...gedachten/ ...leven/ ...voor het/ ...te/ ...eindeloze/ ...geen/ ...Staat./ ...Staat./ ...men,/ ...sterveling.// ...land/ ...ik/ ...heb,/ ...Ahasverus. Voorts zijn er de volgende varianten:

r. 4: plaats □ plek [op r. 3]

r. 5: u niet □ u ook niet

r. 6: ik ook verlangd heb □ ik het verlangd heb

r. 8: teveel □ teveel

r. 10: soldaten maar □ soldaten; maar
r. 13: burger zijn, □ burgers zijn, [op r. 12]
r. 16: plotseling: □ plotseling [op r. 15]
r. 20: landeloos □ rusteloos [op r. 18]
Het *Sticusa Journaal* vermeldt als tijd van ontstaan: december 1975.
De versie uit *Sticusa Journaal* is fotomechanisch gereproduceerd in: August O. Duttenhofer, *'Jij bent een van ons'; literaire, historische en literair-historische verkenningen rondom de op Suriname gerichte romans van Albert Helman: een integrale benadering.* Leuven 1993 (Diss.), p. 453.
De delen II en III van de cyclus werden afgedrukt in de *Ñapa*-bijlage van de *Amigoe* op 27 januari 1984.

Kruising

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949.* An anthology edited by Langston Hughes and Arna Bontemps. Doubleday & Company Inc., Garden City, New York 1956, p. 103, onder de titel: Cross.

Creools meisje

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 172, onder de titel: Creole girl.

Dienstmeisje

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 385, onder de titel: The serving girl.

Duisternis

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 49, onder de titel: Tenebris.

Twee bruine jongens in een kerk

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 76-77, onder de titel: On seeing two brown boys in a catholic church.

Ook ik zing Amerika

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 97, onder de titel: I, too, sing America.

Slavenveiling

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 10-11, onder de titel: The Slave Auction.

Wij zijn gelovers geweest

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 180-181, onder de titel: We have been believers.

Lied aan de Guyana's

is vertaald uit een door de dichteres aan Helman geschonken manuscript tijdens haar bezoek aan Suriname in de jaren vijftig.

Guinee

is vertaald naar de Engelse versie zoals opgenomen in *The poetry of the negro 1746-1949*, p. 365-366, onder de titel: Guinea.

Aanhef van Trefossa

werd door Helman vertaald kort na de verschijning van *Trotji* van Trefossa in 1957 bij de NV Noord-Hollandsche Uitgevers-maatschappij te Amsterdam, naar mededeling van de vertaler in de trein op weg naar Brussel waar Helman een lezing moest geven. Van de negentien gedichten bleef ‘Mi go - m' e kon’ onvertaald. De vertaling werd - in een vermoedelijk zeer kleine oplage - gestencild waarschijnlijk door de Sticusa te Amsterdam, en losbladig verspreid onder de koptitel: Aanhef door Trefossa (Henny de Ziel). Vertaling Albert Helman. De vertaling (10 ongenummerde pagina's, 21,5 × 34 cm) geeft in de marge bij de gedichten verwijzingen naar de pagina's van Trefossa's bundel.

Het gedicht Calvarië werd, bijna exact gelijk aan de hier afgedrukte versie, opgenomen in: *Kennismaking met de Antilliaanse en de Surinaamse poëzie.* Gekozen en ingeleid door J.Ph. de Palm en H. Pos. Sticusa, [Amsterdam] 1973, p. 24. Eén variant:

r. 9: hij □ Hij

Humor in excelsis

werd vertaald opgenomen in Albert Helmans artikel ‘Bij Trefossa's laatste (?) gedicht’ uit *Sticusa Journaal* 5 (1975), nr. 3 (15 mei), pp. 7-9. Het artikel, gedateerd 28 februari 1975, werd herdrukt in *Ala poewema foe Trefossa.* Samengesteld door Jan Voorhoeve. Bureau Volkslectuur, Paramaribo 1977, pp. 148-155. Het origineel in het Sranan is te vinden

op p. 81 uit de afdeling III Tra poewema, uit *Ala poewema foe Trefossa.*

In het handschrift dat ten grondslag lag aan de onderhavige uitgave, heeft Albert Helman in een aantal Sranan gedichten accenten geplaatst om het eindrijm duidelijker te doen uitkomen. Om redenen van spellingsuniformiteit zijn die accenten weggelaten in de gedrukte tekst. Het gaat om de volgende plaatsen:

p. 16, r. 38: sabakú
p. 36, r. 3: sabaná
p. 36, r. 4: pasá
p. 36, r. 11: abomá
p. 36, r. 12: kabá
p. 36, r. 16: panyá
p. 40, r. 5: pasá
p. 44, r. 5: piná
p. 48, r. 5: afó
p. 48, r. 6: sribá
p. 60, r. 3: mamá
p. 60, r. 4: Grantatá
p. 74, r. 7: pansmá
p. 74, r. 8: Koprokanú
p. 74, r. 10: pansmá
p. 78, r. 6: pasá
p. 78, r. 8: bakbá
p. 80, r. 11: bonyó
p. 80, r. 17: pasá
p. 88, r. 16: gongosá
p. 102, r. 10: buká
p. 102, r. 12: Dyuká
p. 104, r. 4: panyá

De lezer wordt er - misschien ten overvloede - op gewezen dat de derde afdeling van deze uitgave niet pretendeert een bundeling te geven van de verspreid verschenen poëzievertalingen van Albert Helman. Gedurende Helmans lange schrijversleven verschenen die in de *Baanbreker*, *De Gemeenschap*, *De Gids*, *Den Gulden Winckel*, *Helikon*, de *Kroniek voor Kunst en Kultuur*, *Prisma*, *De Stem* en *Waagschaal.* Het gaat daarbij in het merendeel van de gevallen om vertalingen uit het Spaans, van Miguel de Unanumo tot Pablo Neruda. In drie boekuitga-

ven werden ze gebundeld: *Mexico zingt; een bloemlezing uit de Mexicaanse poëzie sinds de 17de eeuw* (1937), *De put der zuchten; oude en nieuwe Spaanse dichtkunst* (1941) en *Mexico zingt; een bloemlezing uit de Mexicaanse lyriek sinds de 15de eeuw* (1992).

M.v.K.